

> Retouradres Postbus 19530 2500 CM Den Haag

Waterwegen en Zeekanaal NV, afdeling Zeeschelde
T.a.v. de heer W. Dauwe
Anna Bijns-gebouw
Lange Kievitstraat 111-113 bus 44
B 2018 Antwerpen
BELGIË

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Postbus 19530
2500 CM Den Haag
mijn.rvo.nl

T 088 042 42 42
ffwet@rvo.nl

Onze referentie

Aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155.toek.js

Bijlagen

5

Datum **10 FEB. 2014**
Betreft Toekenning ontheffing
Ruimtelijke ingrepen

Geachte heer Dauwe,

Naar aanleiding van uw verzoek van 31 mei 2013 en de aanvullingen hierop van 13 juni 2013 en 20 juni 2013, geregistreerd onder aanvraagnummer FF/75C/2013/0155, om een ontheffing als bedoeld in artikel 75 van de Flora- en faunawet te krijgen, deel ik u het volgende mee.

Hierbij ontvangt u de ontheffing die u heeft aangevraagd, van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het verstoren van holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis, alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het beschadigen, vernielen of verstoren van holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis, alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft verstoren van nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de veldspitsmuis, buizerd, kerkuil en de ransuil.

Procedure

Op grond van het besluit dat door de minister van destijds het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (nu: Economische Zaken) in overeenstemming met de minister van destijds het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (nu: Infrastructuur en Milieu) is genomen na overleg in de Ministerraad op 17 december 2004, wordt de voorbereiding en bekendmaking van de besluiten ter uitvoering van het project realisering estuariene natuur in de Hertogin Hedwigepolder gecoördineerd (artikel 3.35 lid 1 onder 1 van de Wet ruimtelijke ordening (Wro)). De staatssecretaris van Economische Zaken treedt formeel op als coördinerend bestuursorgaan. Daarbij is in het convenant tussen het Rijk en Provincie Zeeland afgesproken, dat de Provincie Zeeland de feitelijke voorbereiding ter hand neemt. De coördinatie heeft tot doel de voorbereiding en bekendmaking van de besluiten voor het project af te stemmen en gelijktijdig te laten plaatshebben.

De coördinatie heeft tot gevolg dat op deze besluiten de procedure van afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht en de bijzondere regels in artikel 3.35 lid 4 Wro van toepassing zijn.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

De voorbereiding en bekendmaking van het inpassingsplan wordt gecoördineerd met de voorbereiding en bekendmaking van de op aanvraag of ambtshalve te nemen besluiten die nodig zijn om de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder te kunnen realiseren. Het betreft de volgende vergunningen en ontheffingen: vergunning op grond van de Nb-wet 1998, ontheffing op grond van de Flora- en faunawet, twee ontgrondingsvergunningen, watervergunning en het besluit tot onttrekking van de wegen aan het openbaar verkeer. Naast de vergunningen en ontheffingen, moet er ook nog een aantal meldingen gedaan worden (zoals ten aanzien van sloop en in het kader van het Besluit bodemkwaliteit). Deze meldingen worden wel voorbereid, maar zullen pas kort voor de aanvang van de werkzaamheden worden ingediend.

Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155

De Crisis- en herstelwet is van toepassing op dit project. In bijlage 1, onder 2.1 van de Crisis- en herstelwet wordt verwezen naar afdeling 3.5 van de Wro. Binnen deze afdeling is het inpassingsplan opgenomen.

De aanvraag

De aanvraag heeft betrekking op de realisatie van het project "Realisering estuariene natuur in de Hertogin Hedwigepolder" waarbij een intergetijdengebied gecreëerd wordt door middel van een landwaartse verlegging van de Scheldedijk en een éénmalige ingreep waarna het systeem de vrijheid krijgt zichzelf te ontwikkelen. Deze éénmalige ingreep omvat een aantal werkzaamheden:

- De bouw van een waterkerende Sigma/Deltadijk;
- Het maken van bressen in de huidige primaire kering en het afgraven van dijkdelen tot schor- of polderniveau;
- Het graven en/of dempen van kreekaanzetten en grachten/berm- en perceelsslotten;
- Het rooien van opgaande vegetatie;
- Het bouwen van een nieuw, visvriendelijk pompgemaal;
- Maatregelen met betrekking tot natuurinrichting en ontsluiting voor toezicht en beheer.

Het slopen van de gebouwen is door de initiatiefnemer buiten deze aanvraag gehouden. In een later stadium, naar verwachting in 2015, komt de sloop van de gebouwen aan de orde. Indien er in de bebouwing voortplantings of vaste rust- of verblijfplaatsen aanwezig zijn dient initiatiefnemer dit mee te nemen in de procedure en eventueel een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet aan te vragen.

Ontheffing wordt gevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*), buizerd (*Buteo buteo*), kerkuil (*Tyto alba*) en de ransuil (*Asius otus*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 9, 11 en 13, lid 1, van de flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren van de veldspitsmuis (*Crocidura leucodon*) alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 9 en 13, lid 1, van de flora- en faunawet voor wat betreft exemplaren rugstreeppad (*Bufo calamitha*) voor de periode van 1 januari 2016 tot en met 31 december 2020.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155

Zienswijzen op het ontwerpbesluit

In het kader van de gecoördineerde procedure hebben de verschillende ontwerpbeschikkingen, waaronder het ontwerp van dit besluit, ter inzage gelegen van 20 augustus 2013 tot en met 30 september 2013. Binnen de genoemde periode van zes weken bestond de mogelijkheid om zienswijzen in te dienen. Er zijn in deze periode 2014 zienswijzen ingediend; hiervan zijn 1896 zienswijzen gedeeltelijk gericht tegen het ontwerp van dit besluit. Voor een samenvatting van en onze reactie op de ingediende zienswijzen verwijzen wij naar de Nota van Beantwoording Hertogin Hedwigepolder van 27 januari 2014, waarin op alle ingediende zienswijzen wordt ingegaan. Deze nota vormt onderdeel van het onderhavige besluit. Voor zover een zienswijze aanleiding heeft gegeven tot aanpassing van het besluit of de daarbij ter inzage te leggen stukken, is dat in de Nota van Beantwoording aangegeven. In dit definitieve besluit zijn enkele administratieve wijzigingen doorgevoerd; te weten een onjuiste datum voor het indienen van het eerste monitoringsverslag, deze datum ligt inmiddels in het verleden en is daarmee niet meer actueel en een ontbrekende datum van ontvangst van aanvullingen welke wel in deze brief genoemd is maar abusievelijk niet in de bijbehorende ontheffing en het herstellen van enkele tyfouten.

Overwegingen

Wettelijk kader

Beschermde soorten

De gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis en de veldspitsmuis zijn beschermde inheemse diersoorten als bedoeld in artikel 4, lid 1, onder a, van de Flora- en faunawet. De buizerd, kerkuil en de ransuil zijn beschermde inheemse diersoorten als bedoeld in artikel 4, lid 1, onder b, van de Flora- en faunawet. Voor vogels is alleen ontheffing nodig indien het nest valt onder de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet. Hieronder zal dit nader worden toegelicht. De rugstreeppad is een beschermde inheemse diersoort als bedoeld in artikel 4, lid 1, onder c, van de Flora- en faunawet.

De gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis en de rugstreepdier zijn tevens opgenomen in bijlage IV van de EU-Habitatrichtlijn, dier- en plantensoorten van communautair belang die strikt moeten worden beschermd. De veldspitsmuis is tevens opgenomen in bijlage 1, behorende bij het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten¹.

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155

Verbodsbepalingen

Op grond van de artikelen 9, 11 en 13 van de Flora- en faunawet is het onder meer verboden om beschermde inheemse diersoorten te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen; nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde inheemse diersoorten te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren; te vervoeren en onder zich te hebben.

Voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen

Tot voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen als bedoeld in artikel 11 van de Flora- en faunawet worden locaties gerekend waarin zich kraamkolonies, paarverblijven, overwinteringsplaatsen en verblijven van groepen mannetjes bevinden, afhankelijk van de soort. Essentiële migratie- en vliegroutes en foerageergebieden die van belang zijn voor de instandhouding van een voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaats van de soort op populatieniveau, vallen hier ook onder. Daarnaast vallen ook tijdelijke, seizoensgebonden, verblijfplaatsen (bijvoorbeeld holen) of standplaatsen die van belang zijn voor de gunstige staat van instandhouding van een soort op populatieniveau of per exemplaar hieronder.

Afwijzing rugstreepdier

De rugstreepdier is, ondanks gericht onderzoek, niet aangetroffen in het plangebied. Ten aanzien van de rugstreepdier wordt dan ook geconcludeerd dat u geen verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet overtreedt; een ontheffing is dan ook niet aan de orde. Echter teneinde vestiging van de rugstreepdier in het plangebied te voorkomen dient u in het kader van de zorgplicht genoemd in artikel 2 van de Flora- en faunawet de door u voorgestelde maatregelen uit te voeren.

Afwijzing artikelen 9 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet

U heeft ontheffing aangevraagd van de verbodsbepalingen genoemd in de artikelen 9 en 13, lid 1, van de Flora- en faunawet voor zover dit het vangen en vervoeren van de veldspitsmuis betreft. U stelt hierbij de volgende maatregel voor:

- Voorafgaand aan het ongeschikt maken van het leefgebied wordt door middel van life traps een vangstronde gehouden in augustus tot november, de minst kwetsbare periode. Hierbij wordt per vangstplaats om de 10 meter een paar vallen geplaatst met een minimum van 20 vallen per vangstplaats. De vallen worden 2 tot 4 nachten voorafgaand aan de daadwerkelijk vangstronde open neergezet zodat de aanwezige veldspitsmuizen kunnen wennen.

¹ Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten (Stb. 2000, 525), laatstelijk gewijzigd bij Stb.2011, 147.

U heeft hiervoor echter geen ontheffing nodig, omdat het niet de bedoeling is deze soort definitief aan de natuur te onttrekken en onder u te houden, maar te verplaatsen binnen hun natuurlijke leefomgeving. Slechts als soorten niet binnen een redelijke termijn worden teruggeplaatst, heeft u ontheffing nodig van artikel 13, lid 1, van de Flora- en faunawet. De zorgplicht uit artikel 2 van de Flora- en faunawet is wel van toepassing. Er worden door u maatregelen voorgesteld om de zorgplicht na te leven. De door u voorgestelde maatregelen zijn voldoende.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

**Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155**

Ontheffing

Op grond van artikel 75, lid 5, van de Flora- en faunawet worden ontheffingen slechts verleend wanneer er geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort. Op grond van artikel 75, lid 6, aanhef en onder c, wordt voor soorten genoemd op bijlage IV van de Habitatrichtlijn, de Vogelrichtlijn en/of bijlage 1 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten ontheffing slechts verleend wanneer er, naast de voorwaarde dat geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort, geen andere bevredigende oplossing bestaat en met het oog op andere, bij algemene maatregel van bestuur aan te wijzen, belangen. De belangen waarnaar verwezen wordt, zijn genoemd in artikel 2, lid 3 van het Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten.

Instandhouding van de soorten

Gewone dwergvleermuis

De gewone dwergvleermuis is in het plangebied aangetroffen. De gewone dwergvleermuis heeft met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen in de bebouwing in het plangebied. Deze gebouwen zijn echter, vanwege het ontbreken van een toestemming om de gebouwen te betreden, niet onderzocht.

Onderzoek zal in een later stadium plaats vinden waarna een separate aanvraag ingediend wordt voor de sloop van de gebouwen. Er is bij deze beoordeling vanuit gegaan dat er zich verblijfplaatsen in de gebouwen bevinden en dat de vliegroutes naar de gebouwen essentieel zijn voor het voortbestaan van de vaste rust- of verblijfplaats.

Gewone dwergvleermuizen leven in een netwerk met verschillende voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen, verbonden door vliegroutes. Om dit netwerk te kunnen beoordelen is het belangrijk om te weten wat de exacte functie van de verschillende onderdelen van dit netwerk is om hun waarde en onderlinge relatie te kunnen bepalen. In veel gevallen vervullen componenten van dit netwerk verschillende functies. Zo ook in dit geval; hier vormen de Gasdam, Zeedijk en de Engelbertstraat essentiële foerageerroutes en vliegroutes voor de gewone dwergvleermuis. Omdat, op basis van de thans bekende onderzoeksgegevens, de relatie tussen de eventuele verblijfplaatsen in de gebouwen en de essentiële vliegroute niet in beeld gebracht kan worden is het niet mogelijk om deze volledig te beoordelen. Deze vliegroutes worden echter ook gebruikt om langs te foerageren; deze essentiële functie als foerageerroute wordt in dit besluit wel beoordeeld.

De in het plangebied gelegen bosjes vormen eveneens foerageergebied voor de gewone dwergvleermuis. Aantasting van foerageergebieden, foerageerroutes en vliegroutes is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de geplande kapwerkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis beschadigd, vernield of verstoord worden.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

**Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155**

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven op de bladzijden 34 tot en met 37 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Activiteitenplan project herinrichting Hedwigepolder" van 12 juni 2013 (bijlage 2 bij dit besluit). De door u voorgestelde maatregelen zijn voldoende.

De kap van de bomen, en daarmee het verwijderen van de vliegroutes en foerageerroutes in het plangebied vindt gefaseerd plaats. De essentiële vliegroutes en foerageerroutes van de gewone dwergvleermuis blijven hierbij grotendeels intact. U stelt voor om aan de zuidkant van het plangebied, op de nieuwe waterkerende dijk, bomen aan te planten. De aan te planten bomen worden in 2014 aangeplant. Door deze maatregel wordt het verlies aan foerageerroutes opgevangen; het is echter onbekend of deze maatregel het verlies aan vliegroutes in voldoende mate opvangt.

Ter vervanging van het foerageergebied van de gewone dwergvleermuis wordt een strook ten zuiden van de Hertogin Hedwigepolder ingericht als natuurgebied en zal een groot deel van de bestaande en nieuwe dijkenstructuur beheerd worden als ruige kruidenvegetatie. Hiermee wordt het verlies van foerageergebied gedeeltelijk opgevangen. Daarnaast is het omliggende gebied geschikt als alternatief foerageergebied, zij het echter van mindere kwaliteit dan hetgeen er verdwijnt. Doordat de eerste jaren van de werkzaamheden nog niet geïnundeerd wordt, zal in het gebied voedselaanbod aanwezig blijven. Door het gefaseerd verwijderen van de vegetatie zal de populatie vleermuizen kunnen wennen aan de veranderende omstandigheden.

U zorgt ruim van tevoren voor een alternatief in de directe omgeving van het plangebied en het behoud van een tweetal essentiële foerageerroutes. Dit komt in kwaliteit en kwantiteit grotendeels overeen met datgene dat verdwijnt. Het is zeer aannemelijk dat het aangeboden alternatief direct in gebruik zal worden genomen. De functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen blijft dan ook gegarandeerd. Echter, ondanks deze maatregelen worden door de werkzaamheden toch voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis verstoord. Immers, de soort wordt gedwongen om gebruik te maken het aangeboden alternatief. Door de werkzaamheden wordt het in artikel 11 van de Flora- en faunawet neergelegde verbod op het verstoren van de vaste rust- en verblijfplaats van de gewone dwergvleermuis overtreden, zodat voor de werkzaamheden toch een ontheffing is vereist.

Hoewel u ruim van tevoren zorgt voor een alternatief in de directe omgeving van het plangebied en het behoud van een tweetal essentiële vliegroutes komt dit in kwaliteit en kwantiteit mogelijk niet overeen met datgene dat verdwijnt; de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis wordt dan mogelijk ook niet gegarandeerd. Omdat het onbekend is welke functies de gebouwen in het netwerk van de gewone dwergvleermuis vervullen kan er geen uitspraak gedaan worden over het effect op deze potentiële voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen door het volledig verwijderen van de vliegroutes.

Echter, de essentiële vliegroutes van de gewone dwergvleermuis blijven echter grotendeels intact tot het moment dat bekend is welke de functies van de in het plangebied gelegen gebouwen voor de gewone dwergvleermuis vervullen. De functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen blijft voorlopig dan ook gegarandeerd. Echter, ondanks deze maatregelen worden door de werkzaamheden toch voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis verstoord. Immers, de soort wordt gedwongen gebruik te maken het aangeboden alternatief. Door de werkzaamheden wordt het in artikel 11 van de Flora- en faunawet neergelegde verbod op het verstoren van de vaste rust- en verblijfplaats van de gewone dwergvleermuis overtreden, zodat voor de werkzaamheden toch een ontheffing is vereist.

Voor de sloop van de gebouwen, waar zich mogelijk verblijfplaatsen bevinden, zal, zoals gezegd, een separate ontheffing aangevraagd worden nadat uit onderzoek gebleken is welke functies de gebouwen vervullen in het netwerk van de gewone dwergvleermuis. Op dat moment kan ook een definitieve uitspraak gedaan worden over de aanwezige vliegroutes, op dit punt, behoudens het onderdeel verstoren, wijs ik uw aanvraag af.

Door de betrekkelijke kleine aantallen van de gewone dwergvleermuis in het plangebied is het effect op de lokale populatie van de gewone dwergvleermuis in de regio echter gering. De gewone dwergvleermuis kent een redelijke verspreiding in de regio. De gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Ruige dwergvleermuis

De ruige dwergvleermuis is in het plangebied aangetroffen. In 2010 zijn rond een aantal van de in het plangebied gelegen bosjes met wat oudere bomen baltsplaatsen aangetroffen. Vermoedelijk zijn er enkele tientallen territoria aanwezig in het plangebied. De lijnvormige elementen in het plangebied vormen tevens vliegroutes en foerageergebied voor de ruige dwergvleermuis. Aantasting van foerageergebieden en vliegroutes is enkel ontheffingsplichtig indien zij van groot belang zijn voor de functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen van de betreffende soort, doordat er onvoldoende alternatieven voorhanden zijn. Door de geplande kapwerkzaamheden kunnen voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis beschadigd, vernield of verstoord worden.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soort tot een minimum te beperken stelt u maatregelen voor zoals beschreven op de bladzijden 38 tot en met 41 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Activiteitenplan project herinrichting Hedwigepolder" van 12 juni 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn in grote lijnen voldoende. Ter aanscherping zijn in de ontheffing echter aanvullende voorschriften opgenomen.

U stelt voor om 16 kasten op te hangen ter vervanging van 4 locaties met elk maximaal 10 paarverblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis. De ruige dwergvleermuis heeft een baltsroep die hij, al vliegend, ten gehore brengt. Het is dan ook onmogelijk om elk individueel dier te onderscheiden.

De paarverblijfplaats zelf is vrijwel onherkenbaar in het veld; de ruige dwergvleermuis is hierin een opportunist en gebruikt elke gelegenheid als paarverblijfplaats. Dit kunnen holten in bomen zijn, loshangende stukken schors, achter vogelhuisjes etcetera. Het is dan ook niet mogelijk om een exact aantal paarverblijfplaatsen aan te geven. Om de baltslocaties te mitigeren zal dan ook een veelvoud aan verblijfplaatsen moeten worden aangeboden. In de ontheffing treft u daartoe aanvullend voorschrift 16 aan. De door u voorgestelde vleermuiskasten zijn bovendien van het bolle type. De ruige dwergvleermuis heeft echter een voorkeur voor platte kasten met een nauwe binnenruimte van 2-2,5 cm. Daarnaast stelt u voor om 10% van de bomen in het nieuwe natuurgebied te ringen. Door het ringen van populieren ontstaan ook verblijfplaatsen voor de ruige dwergvleermuis. Losse stukken schors van dode of stervende bomen zijn geschikte paarverblijfplaatsen. Door de aard van dit type verblijfsplaats is een tamelijk grote dynamiek in het aantal en grootte van deze verblijfplaatsen aanwezig. Door het tijdig ringen van bomen zal, naast het ophangen van kasten, een voldoende aantal verblijfsplaatsen aanwezig blijven. De functionaliteit van de baltsplaatsen wordt daarmee gegarandeerd.

De kap van de bomen, en daarmee het verwijderen van de vliegroutes in het plangebied vindt gefaseerd plaats. U stelt voor om aan de zuidkant van het plangebied, op de nieuwe waterkerende dijk, bomen aan te planten. De aan te planten bomen worden in 2014 aangeplant.

Ter vervanging van het foerageergebied van de ruige dwergvleermuis wordt een strook ten zuiden van de Hertogin Hedwigepolder ingericht als natuurgebied en zal een groot deel van de bestaande en nieuwe dijkstructuur beheerd worden als ruige kruidenvegetatie. Hiermee wordt het verlies van foerageergebied gedeeltelijk opgevangen. Daarnaast is het omliggende gebied geschikt als alternatief foerageergebied, zij het echter van mindere kwaliteit dan hetgeen er verdwijnt. Doordat de eerste jaren van de werkzaamheden nog niet geïnundeerd wordt, zal in het gebied voedselaanbod aanwezig blijven. Door het gefaseerd verwijderen van de vegetatie zal de populatie vleermuizen kunnen wennen aan de veranderende omstandigheden.

Hoewel u ruim van tevoren zorgt voor een alternatief foerageergebied, een alternatieve vliegroute en alternatieve baltsplaatsen in de directe omgeving van het plangebied komt dit in kwaliteit en kwantiteit niet overeen met datgene dat verdwijnt; de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis wordt dan ook niet gegarandeerd.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Het is zeer aannemelijk dat de aangeboden alternatieven direct in gebruik zullen worden genomen. Echter, doordat het aantal verblijfplaatsen, foerageergebieden en vliegroutes kwantitatief en kwalitatief sterk afneemt wordt de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen niet gegarandeerd.

**Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155**

Door de betrekkelijke kleine aantallen van de ruige dwergvleermuis in het plangebied is het effect op de lokale populaties van de ruige dwergvleermuis in de regio echter gering. De ruige dwergvleermuis kent een redelijke verspreiding in de regio.

De gunstige staat van instandhouding van de ruige dwergvleermuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Veldspitsmuis

De aanwezigheid van de veldspitsmuis is aannemelijk gemaakt aan de hand van het onderzoek van braakballen van de kerkuil op de Gasdam. In deze braakballen zijn resten van de veldspitsmuis aangetroffen. Omdat het aannemelijk is dat de kerkuil in de Hertogin Hedwigepolder foerageert; is hiermee tevens het voorkomen van de veldspitsmuis zeer aannemelijk. De veldspitsmuis is een soort die daarnaast moeilijk vast te stellen is door middel van veldonderzoek. Daarnaast zijn de in het plangebied aanwezige biotopen beoordeeld op hun geschiktheid als leefgebied voor de veldspitsmuis. Het gebied is marginaal geschikt voor de soort. Door de werkzaamheden zal het gehele plangebied, met uitzondering van de dijklichamen, ongeschikt worden als leefgebied voor de veldspitsmuis.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken, stelt u maatregelen voor zoals beschreven op de bladzijden 31 tot en met 33 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Activiteitenplan project herinrichting Hedwigepolder" van 12 juni 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn voldoende.

U stelt voor om de dijktaaluds van de Hedwigedijk waar geen werkzaamheden aan worden uitgevoerd te optimaliseren voor de veldspitsmuis door vanaf 2014 een beheer te voeren gericht op het ontwikkelen van kruidenvegetaties en struwelen. Daarnaast wordt in 2014 in een strook ten zuiden van de nieuwe Scheldedijk een natuurgebied ingericht waarin ook leefgebied voor de veldspitsmuis is voorzien. U creëert hiermee ruim voorafgaand aan de ingreep voldoende alternatieven in de directe omgeving van het plangebied, welke in kwaliteit en kwantiteit overeenkomen met datgene dat verdwijnt. Daarnaast worden vanaf 2016 de binnendijkse gebieden, gelijktijdig met de werkzaamheden, geschikt gemaakt als leefgebied voor de veldspitsmuis.

Het is voldoende aannemelijk dat het aangeboden alternatief direct in gebruik zal worden genomen. De functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen blijft dan ook gegarandeerd. Echter, ondanks deze maatregelen worden door de werkzaamheden toch voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de veldspitsmuis verstoord. Immers, de soort wordt gedwongen om zijn huidige verblijfplaats te verlaten en een alternatief te gaan zoeken. Door de werkzaamheden wordt het in artikel 11 van de Flora- en faunawet neergelegde verbod op het verstoren van de vaste rust- en verblijfplaats van de veldspitsmuis overtreden, zodat voor de werkzaamheden toch een ontheffing is vereist.

De veldspitsmuis komt in Zeeuws Vlaanderen en Vlaanderen op diverse plaatsen algemeen voor. De soort blijft ook in het gebied aanwezig. Het is mogelijk dat er een dip in de populaties zal ontstaan als gevolg van de werkzaamheden; deze dip zal echter beperkt en tijdelijk van aard zijn. De gunstige staat van instandhouding van de veldspitsmuis komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

De buizerd, kerkuil en de ransuil

Het nest van een vogel is de plaats of ruimte die een vogel gebruikt voor het leggen en uitbroeden van de eieren en, voor zover het geen nestvlinders betreft, het grootbrengen van de jongen. In de context van artikel 11 van de Flora- en faunawet moet onder nest ook de inhoud en de functionele omgeving daarvan, voor zover het broedsucces van vogels daarvan afhankelijk is, worden begrepen. Daartoe zijn alle activiteiten begrepen die het broedsucces negatief beïnvloeden of teniet doen. Artikel 11 van de Flora- en faunawet is gedurende het broedseizoen van toepassing op alle in gebruik zijnde nesten van vogels. De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest of zijn in staat een nieuw nest te maken en gebruiken hun nest niet als vaste rust- of verblijfplaats. Dergelijke nesten voor eenmalig gebruik genieten buiten het broedseizoen niet de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet.

Nesten van de buizerd, kerkuil en de ransuil vallen ook buiten het broedseizoen onder de definitie van 'vaste rust- of verblijfplaatsen' in artikel 11 van de Flora- en faunawet. Deze nesten zijn daarom, voor zover ze niet permanent verlaten zijn, jaarrond beschermd. Derhalve is, bij overtreding van de verbodsbepalingen, ontheffing nodig van artikel 11 van de Flora- en faunawet met betrekking tot de vaste rust- of verblijfplaatsen van deze soorten.

De buizerd, kerkuil en de ransuil zijn in het plangebied aangetroffen. In het plangebied zijn 4 nesten van de buizerd, 1 van de kerkuil en 2 van de ransuil vastgesteld. Door de werkzaamheden kunnen alle territoria worden beschadigd, vernield of verstoord.

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de soorten tot een minimum te beperken, stelt u maatregelen voor zoals beschreven op de bladzijden 21 tot en met 29 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Activiteitenplan project herinrichting Hedwigepolder" van 12 juni 2013. De door u voorgestelde maatregelen zijn voldoende.

U stelt voor om gefaseerd te werken; waarbij de locaties waar zich nesten bevinden in 2019 aangetast worden. In de eerste fase wordt het plangebied onaantrekkelijk gemaakt voor vogels; hierbij blijven de nestlocaties en het foerageergebied van de buizerd, kerkuil en de ransuil echter onaangetast. Daarnaast stelt u voor om in de vogelkijkhut, het bezoekerscentrum in Emmadorp en het zomerverblijf aan het eind van de Gasdam voor de kerkuil 3 nestkasten te plaatsen om zodanig het succes van hervestiging te vergroten. Voor de ransuil worden in 2016 drie kunsthorsten geplaatst in bomen aan de nieuwe Scheldedijk. Als laatste stelt u voor om het verlies aan foerageergebied van de buizerd, kerkuil en de ransuil te vervangen in het natuurgebied aan de zuidzijde van de Scheldedijk door de aanplant van struweel en het realiseren van een ruigtestrook met afwisselend droge en natte delen. De omgeving biedt voldoende alternatieve nestbomen voor de buizerd welke direct beschikbaar zijn. Hiermee zorgt u voor voldoende alternatieve nestgelegenheden die in kwantiteit en kwaliteit vergelijkbaar zijn met hetgeen er verdwijnt.

Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155

De voorzieningen worden daarnaast ruim van tevoren aangeboden waardoor de kans dat de alternatieven geaccepteerd worden groter is. Het is dan ook voldoende aannemelijk dat de alternatieven in gebruik genomen zullen zijn op het moment dat de werkzaamheden aan de nestlocaties plaats vinden. Het foerageergebied dat door de werkzaamheden verdwijnt is niet essentieel voor het voortbestaan van de nestlocaties. Zowel de buizerd, kerkuil als de ransuil hebben een territorium dat zich verder dan de Hertogin Hedwigepolder uitstrekt.

De functionaliteit van de vaste rust- of verblijfplaatsen blijft dan ook gegarandeerd. Echter, ondanks deze maatregelen worden door de werkzaamheden toch voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de buizerd, kerkuil en de ransuil verstoord. Immers, de soorten worden gedwongen om de huidige verblijfplaats te verlaten en een alternatief te gaan zoeken. Door de werkzaamheden wordt het in artikel 11 van de Flora- en faunawet neergelegde verbod op het verstoren van de vaste rust- en verblijfplaats van de buizerd, kerkuil en de ransuil overtreden, zodat voor de werkzaamheden toch een ontheffing is vereist.

De buizerd komt tamelijk algemeen voor in de regio; de kerkuil en de ransuil komen, zij het minder talrijk, verspreid over de regio voor. Er is echter geen sprake van een wezenlijke invloed op de populaties van de buizerd, kerkuil en de ransuil, de soorten blijven in het gebied aanwezig. De gunstige staat van instandhouding van de soorten komt niet in gevaar, mits gewerkt wordt conform de door u voorgestelde maatregelen en volgens de overige in de ontheffing opgelegde voorschriften.

Belang van de ingreep

U heeft ontheffing van verbodsbepalingen aangevraagd op grond van het belangen: "de bescherming van flora en fauna"; "de volksgezondheid of openbare veiligheid"; "dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten" en "de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling".

Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland

Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155

Voor soorten die zijn opgenomen in bijlage IV van de Habitatrichtlijn kan, als de functionaliteit van de voortplantings- of vaste rust of verblijfplaats niet gegarandeerd kan worden, alleen ontheffing verleend worden ten behoeve van belangen genoemd in de Habitatrichtlijn. Het door u aangevraagde belang "de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling" is niet genoemd in de Habitatrichtlijn. De aanvraag is daarom voor deze soorten uitsluitend beoordeeld op grond van het belangen "de bescherming van flora en fauna"; "de volksgezondheid of openbare veiligheid" en "dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten".

Voor vogels kan alleen ontheffing verleend worden ten behoeve van belangen genoemd in de Vogelrichtlijn. De door u aangedragen belangen "dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten" en "de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling" zijn niet genoemd in de Vogelrichtlijn. Deze belangen kunnen in dit geval echter wel aan de ontheffingverlening ten grondslag liggen, er is immers geen sprake van verstoring met wezenlijke invloed.

Bescherming flora- en fauna

Ontwikkelen van intergetijdengebied in de Hertogin Hedwigepolder voorziet in een uitbreiding van het bestaande natuurgebied "Het verdrongen land van Saeftinghe". Samen met het in Vlaanderen gelegen noordelijk gedeelte van Prosperpolder ontstaat een aaneengesloten natuurgebied "Groot Saeftinghe". Door de ligging van het gebied in het brakke gedeelte van het estuarium krijgt het gebied een grote ecologische waarde.

In 2006 is het Natura 2000 doelendocument gereed gekomen. Natura 2000 gebied 122 bestaat uit de Westerschelde en de Saeftinghe als intergetijd gebied. Als kernopgave voor alle grote wateren, waaronder de Westerschelde en de Saeftinghe, geldt dat behoud of herstel van ruimtelijke samenhang tussen geulen, ondieptes, platen en kwelders (of schorren) en de bijbehorende sedimentatie- en erosieprocessen van groot belang zijn. Met name in de Delta geldt dat voor een aantal gebieden ten gevolge van eerdere ingrepen ten bate van veiligheid tegen overstromen de huidige sedimentatie- en erosieprocessen hierdoor bepaald zijn. Voor de Westerschelde en Saeftinghe zijn afspraken gemaakt over 600 hectare nieuwe estuariene natuur.

Voor vogels in het bijzonder geldt dat voldoende rust en ruimte om te foerageren en voldoende hoogwatervluchtplaatsen van groot belang zijn.

Voor het natura 2000 landschap Noordzee, Waddenzee en Delta zijn 19 kernopgaven geformuleerd. Met betrekking tot open water zijn kernopgaven geformuleerd voor:

- Permanent overstroomde zandbanken en de daarbij behorende fauna (inclusief mosselbanken);
- Behoud van kwaliteit van het leefgebied van zeezoogdieren;
- Behoud van de foerageerfunctie voor visetende vogels.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

**Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155**

Met betrekking tot zoet-zoutovergangen geldt:

- Verbetering van de kwaliteit van het estuarium Westerschelde en behoud van de kwaliteit Eems-Dollard (onderdeel van Waddenzee);
- Een grensoverschrijdende opgave met Duitsland en Vlaanderen voor de trekvis fint.

In 2009 is het natura 2000 gebied Westerschelde en Saefthinge door de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit aangewezen. Hierbij zijn de volgende algemene doelen vastgesteld:

- De bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van Natura 2000 zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie;
- De bijdrage van het Natura 2000- gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie die zijn opgenomen in Bijlage I of bijlage II van de habitatrichtlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op landelijk niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
- De natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en de functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
- De op het gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

Tevens is ten aanzien van het habitatype H1130, Estuaria vastgesteld dat het gebied een opgave kent voor de uitbreiding van de oppervlakte en de verbetering van de kwaliteit. De staat van instandhouding van dit habitatype is zeer ongunstig. Als gevolg van menselijke ingrepen is de oppervlakte (hoogdynamisch) diep water in de Westerschelde sterk toegenomen, waarbij de overgangen naar (laagdynamische) ondiepere delen steil zijn geworden. Voor de Westerschelde houdt kwaliteitsverbetering in: herstel van de afwisseling aan diverse deelecosystemen (laagdynamische en hoogdynamische, diepe en ondiepe, zoete en zoute delen en geleidelijke overgangen tussen al deze deelsystemen) met de bijbehorende hoge biodiversiteit. De kwaliteitsverbetering komt ook ten goede aan de instandhoudingdoelstellingen voor de belendende schorren. Voor dit gebied is behoud van het meergeulenstelsel en uitbreiding van de oppervlakte met laagdynamische delen (droogvallende platen en ondiepe wateren) noodzakelijk voor de kwaliteitsverbetering en duurzaam voortbestaan. Daarnaast is behoud van de zoet-zout gradiënt binnen een min of meer stabiel traject van belang, evenals behoud van geleidelijke overgangen naar schorren en duintjes.

De volksgezondheid of openbare veiligheid

Het aaneengesloten natuurgebied "Groot Saeftinghe" dat ontstaat na de werkzaamheden zal een bijdrage leveren aan de veiligheid tegen overstromen door dissipatie van de vloedgolf.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten.

Voor de toekomst is de instandhouding van het meergeulenstelsel in de Westerschelde, met zijn kenmerkende overgangen tussen platen, slikken, geulen en ondiep water uitgangspunt van beheer. De vaarweg naar Antwerpen is geoptimaliseerd, waarbij een evenwicht gevonden is tussen de financieel-economisch verantwoorde inspanning voor baggeren en storten, en het duurzaam instandhouden van het bij de Westerschelde behorende meergeulensysteem met de voor het estuarium kenmerkende habitats, die een blijvende biodiversiteit garanderen.

**Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155**

Een gezond en ecologisch beheerd watersysteem in de Westerschelde geeft de randvoorwaarden voor het menselijke gebruik zoals vaargeulverruiming en – onderhoud, visserij, zandwinning en recreatie. Dit systeem wordt gekenmerkt door een meergeulensysteem met hoofd- en nevengeulen, en door ecologisch waardevolle gebieden zoals laagdynamische slikken, schorren in diverse ontwikkelingsstadia, ondiepwatergebieden en, naast steile oevers, ook geleidelijke plaat- en geulovergangen. Om bovengenoemde maatschappelijke doelstellingen te halen is het derde memorandum van overeenstemming tussen Nederland en Vlaanderen met betrekking tot de onderlinge samenwerking ten aanzien van het Schelde estuarium getekend op 11 maart 2005.

Het uitvoeren van projecten langs de Westerschelde ter realisatie van een robuuste natuur voor de instandhouding van het Schelde estuarium en de natuurlijkheid van het ecosysteem maakt deel uit van deze afspraken. Uitsluitend de maatregelen die gemoeid zijn met het ontpolderen van de Hertogin Hedwigepolder worden bekostigd door Vlaanderen. Hoewel alternatieven, waarover later meer, onderzocht zijn is de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder voor Nederland een betaalbare maatregel en iedere andere maatregel buitengewoon kostbaar.

Gelet op het voorgaande en de onverminderde actualiteit van de naar voren gebrachte omstandigheden ben ik van oordeel dat de belangen 'de bescherming van flora en fauna'; 'de volksgezondheid of openbare veiligheid' en 'dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten' voldoende onderbouwd zijn om de negatieve effecten op beschermd dier- en plantensoorten, die als gevolg van de uitvoering van het project zullen optreden, rechtvaardigen.

Ruimtelijke inrichting en ontwikkeling

Daarnaast worden de werkzaamheden die nodig zijn voor de realisatie van het project uitgevoerd in het kader van ruimtelijke inrichting en ontwikkeling. Ten behoeve van dit belang kan ontheffing worden verleend, mits geen benutting of economisch gewin plaatsvindt en zorgvuldig wordt gehandeld. Van benutting of economisch gewin van is geen sprake. Ik verwacht dat er door het realiseren van het project "Inrichting Hertogin Hedwigepolder" geen permanent negatieve effecten optreden ten aanzien van de aanwezige populatie van de strikt beschermde soort. Door de maatregelen die door u worden genomen worden de negatieve effecten zoveel als mogelijk geminimaliseerd waardoor er sprake is van zorgvuldig handelen zoals is genoemd in Besluit vrijstellingen van de Flora- en faunawet.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

**Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155**

Andere bevredigende oplossing

Bij het uitwerken van de keuze om de rivier meer ruimte te geven bleek dat dit in de Westerschelde uit een oogpunt van versterking van habitatvormende processen het best plaats kan vinden door middel van het terugleggen van dijken in polders langs de oevers van de Westerschelde.

In de ontwikkelingsschets 2010, het Memorandum van Overeenstemming en het Scheldeverdrag uit 2008 heeft zowel de Nederlandse als de Belgische overheid zich gecommitteerd aan het ontpolderen van minimaal 440 hectare in de Hertogin Hedwigepolder en het noordelijk gedeelte van de Prosperpolder. In 2006 heeft de Commissie Maljers onderzocht of het mogelijk is om de doelstellingen uit de verdragen te realiseren zonder daarbij de Hertogin Hedwigepolder te ontpolderen. Hierbij zijn 55 alternatieven, aangedragen door personen of instellingen, onderzocht. Uit deze alternatieven is geen bruikbaar alternatief naar voren gekomen. In 2008 heeft de commissie Nijpels zich nogmaals gebogen over de problematiek en vijf kansrijke alternatieven in het gebied van de Westerschelde onderzocht:

1. Grote ontpoldering Zimmermanpolder en een gedeelte van de Fredericapolder;
2. Gecontroleerd gereduceerd getij in de Zimmermanpolder en de Fredericapolder (geen ontpoldering);
3. Ontpoldering Molen- en Perkpolder, plus aanvullende maatregelen kreekherstel;
4. Meerdere kleine ontpolderingen plus aanvullende maatregelen kreekherstel;
5. Natuurherstel met gecontroleerd gereduceerd getij, plus aanvullende maatregelen kreekherstel (geen ontpoldering).

Indien één van deze alternatieven gekozen zou zijn dan zou afstemming met Vlaanderen en de Europese commissie nodig zijn geweest. Dat zou een aanpassing van het Verdrag met Vlaanderen vereist hebben, waarvoor afstemming tussen beide landen noodzakelijk zou zijn geweest. Daarnaast zou, zeker indien niet voor ontpolderen gekozen zou zijn, afstemming met de Europese Commissie wenselijk zijn geweest. De Europese Commissie heeft echter te kennen gegeven welwillend te kijken naar eventuele alternatieven en bijbehorende argumentatie.

De commissie Nijpels heeft echter ook andere aangedragen alternatieven buiten het gebied van de Westerschelde onderzocht:

1. Een zout Volkerak-Zommeer met getijde;
2. Getijde realiseren in het Grevelingenmeer;
3. Getijde realiseren in het Haringvliet;
4. Getijde realiseren in het Veerse meer;
5. Oplossen zandhonger Oosterschelde;
6. Herstellen van het Lauwersmeer estuarium;
7. Herstelmaatregelen in het Eems-Dollard estuarium.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat deze alternatieven geen reële alternatieven vormen voor de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder.

De Commissie Nijpels komt tot de conclusie dat het ontpolderen van de Hertogin Hedwigepolder de best denkbare maatregel is. Hierbij is de commissie van mening dat er niet lichtvoetig omgesprongen kan worden met de verplichting, in diverse verdragen met Vlaanderen vastgelegd, om de Hertogin Hedwigepolder te ontpolderen.

In het op 29 oktober 2012 gepresenteerde regeerakkoord "Bruggen slaan" heeft de Nederlandse regering besloten de volledige ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder zo spoedig mogelijk ter hand te nemen. Met de ontpoldering is het pakket natuurherstelmaatregelen in overeenstemming met het tussen het Vlaams Gewest en Nederland gesloten Verdrag betreffende de uitvoering van de Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium.

Op 21 december 2012 heb ik de Tweede Kamer geïnformeerd over de maatregelen met betrekking tot de ontpoldering van de Hertogin Hedwigepolder, als onderdeel van het Natuurpakket Westerschelde. Hiermee is het voldoende aangetoond met het voorgestelde plan dat geen andere bevredigende oplossing voorhanden is.

Zorgplicht

Voor de soorten waarvoor ik u ontheffing verleen, bent u gehouden aan de in de ontheffing opgenomen voorschriften. Voor alle soorten echter, geldt de zorgplicht ex artikel 2 van de Flora- en faunawet, die van toepassing is op zowel beschermde als onbeschermde dier- en plantensoorten, ongeacht vrijstelling of ontheffing. Op grond hiervan dient u zoveel als redelijkerwijs mogelijk is schade aan deze soorten te voorkomen.

Conclusie

Gelet op het voorgaande verleen ik u ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet. Aan deze ontheffing zijn voorschriften verbonden.

De ontheffing en de voorschriften treft u hierbij aan.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

**Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155**

Beroep

Onderhavig besluit ligt daags na de dag waarop het besluit bekend is gemaakt – tezamen met het Rijksinpassingsplan en de overige uitvoeringsbesluiten – gedurende zes weken ter inzage op de bovengenoemde locaties. De stukken zijn ook te raadplegen op de website www.zeeland.nl/verkort/hedwige.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

**Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155**

Gedurende zes weken na de dag waarop het besluit bekend is gemaakt (door het coördinerend orgaan) kan tegen het besluit beroep worden aangetekend bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State door:

- Belanghebbenden die hun zienswijzen over het besluit tijdig kenbaar hebben gemaakt;
- Belanghebbenden die kunnen aantonen dat zij redelijkerwijs niet in staat zijn geweest om tijdig een zienswijze in te dienen;
- Belanghebbenden die bezwaren hebben tegen de aanpassingen en wijzigingen die ten opzichte van het ontwerpbesluit zijn aangebracht.

Wij wijzen u erop dat het instellen van beroep niet de werking van het besluit schorst. Indien u beroep aantekent, kunt u tevens een verzoek om voorlopige voorziening indienen bij de Voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Beroepschriften en verzoeken om een voorlopige voorziening kunnen op de volgende wijze bij de Raad van State worden ingediend:

- Digitaal loket (alleen voor burgers): <https://digitaaloket.raadvanstate.nl>;
- Schriftelijk: Postbus 20019, 2500 EA Den Haag;
- Fax: 070 - 365 13 80

In het beroepschrift neemt u ten minste op uw naam, uw adres, de datum, tegen welk besluit u beroep instelt (zo mogelijk een kopie meezenden) en alle beroepsgronden. Het beroepschrift dient te worden ondertekend. Zowel voor het indienen van beroep als voor het indienen van een verzoek om voorlopige voorziening dienen griffierechten te worden betaald. De Afdeling beslist in eerste en enige instantie over de ingestelde beroepen. Actuele informatie kunt u vinden op de website van de Raad van State www.raadvanstate.nl.

De Crisis- en Herstelwet is van toepassing op dit project. Deze wet bevat een aantal bijzondere procedurele bepalingen voor de beroepsprocedure. Dit heeft onder andere tot gevolg dat:

- a. de beroepsgronden in het beroepschrift moeten worden opgenomen;
- b. het beroep niet-ontvankelijk wordt verklaard, indien binnen de beroepstermijn geen gronden zijn ingediend, en
- c. deze na afloop van de beroepstermijn niet meer kunnen worden aangevuld.

Zij, die een beroep hebben ingesteld, worden verzocht een afschrift van het beroepschrift te zenden aan de Staatssecretaris van Economische Zaken, per adres Provincie Zeeland, Postbus 165, 4330 AD, Middelburg.

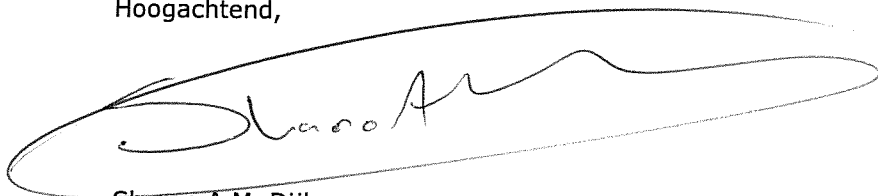
Ten behoeve van dit project is de Beleidsregel schadevergoeding Rijksinpassingsplan Hertogin Hedwigepolder vastgesteld.

De behandeling en beoordeling van aanvragen voor schadevergoeding of
nadeelcompensatie in verband met de uitvoering van het project- en
Rijksinpassingsplan Hertogin Hedwigepolder vinden conform deze beleidsregel
plaats.

**Rijksdienst voor
Ondernemend Nederland**

Hoogachtend,

**Onze referentie
aanvraagnummer
FF/75C/2013/0155**

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Sharon A.M. Dijkma', enclosed within a large, hand-drawn oval scribble.

Sharon A.M. Dijkma
Staatssecretaris van Economische Zaken

DE STAATSSECRETARIS¹ VAN ECONOMISCHE ZAKEN

Naar aanleiding van het verzoek van de heer W. Dauwe
namens Waterwegen en Zeekanaal NV, op 31 mei 2013
en de aanvullingen hierop van 13 juni 2013 en 20 juni 2013

gelet op artikel 75, lid 3, van de Flora- en faunawet

Verleent hierbij aan:	Waterwegen en Zeekanaal NV
Adres:	Lange Kievitstraat 111-113
Postcode en woonplaats:	B 2018 ANTWERPEN, België
Voor het tijdvak van:	1 januari 2016 tot en met 31 december 2020

ONTHEFFING

FF/75C/2013/0155

Van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het verstoren van holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het beschadigen, vernielen of verstoren van holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*), alsmede van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 11 van de Flora- en faunawet voor zover dit betreft het verstoren van nesten of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van de veldspitsmuis (*Crocidura leucodon*), buizerd (*Buteo buteo*), kerkuil (*Tyto alba*), en de ransuil (*Asio otus*).

Het gebied waarvoor de ontheffing geldt, betreft het plangebied voor de realisatie van het project "Inrichting Hertogin Hedwigepolder", gelegen in de gemeente Hulst. Het plangebied ligt op de grens tussen de provincies Oost-Vlaanderen (België) en Oost Zeeuws-Vlaanderen, net ten zuiden van het Verdrongen Land van Saefthinge, één en ander zoals is weergegeven in figuur 1 in het bij de aanvraag gevoegde rapport Activiteitenplan Herinrichting Hedwigepolder van 11 juni 2013.

Aan deze ontheffing zijn de volgende voorschriften verbonden:

Algemene voorschriften

1. De ontheffing wordt slechts voor de hierboven genoemde soorten en beschreven verboden handelingen verleend.
2. Deze ontheffing geldt alleen voor de werkzaamheden die conform de aanvraag worden uitgevoerd, voor zover in deze ontheffing zelf niet anders is aangegeven.
3. Waterwegen en Zeekanaal NV (hierna te noemen: de ontheffinghouder) dient onverwijld contact op te nemen met Rijksdienst voor Ondernemend Nederland indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de genoemde worden aangetroffen of andere handelingen als bedoeld in voorschrift 1 noodzakelijk zijn.

¹ Krachtens de wettekst is de Minister bevoegd tot het afgeven van een ontheffing ex artikel 75 van de Flora- en faunawet. Op basis van de portefeuilleverdeling tussen de Minister van EZ en de Staatssecretaris van EZ is deze bevoegdheid belegd bij de Staatssecretaris.

4. Deze ontheffing kan uitsluitend gebruikt worden door (medewerkers van) de ontheffinghouder of in opdracht van de ontheffinghouder handelende (rechts-)personen. De ontheffinghouder blijft daarbij verantwoordelijk en aansprakelijk voor de juiste naleving van deze ontheffing.
5. Tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dient een afschrift van deze ontheffing en de bijbehorende brief op de locatie van de werkzaamheden aanwezig te zijn en op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouders of opsporingsambtenaren.
6. De ontheffinghouder dient, zodra de datum waarop de werkzaamheden zullen aanvangen bekend is, het bijgevoegde meldingsformulier volledig in te vullen en naar de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland te zenden.

Specifieke voorschriften

7. Het is niet toegestaan, in verband met de voortplantingsperiode van de gewone dwergvleermuis, veldspitsmuis, buizerd, kerkuil en de ransuil, om in de periode van 31 maart tot en met 31 augustus, verstorende werkzaamheden uit te voeren, zoals kappen, maaien, graven. Afhankelijk van het seizoen en de weersomstandigheden kan deze periode langer dan wel korter zijn. De geschiktheid van de periode voor het uitvoeren van de werkzaamheden dient te worden bepaald door een deskundige² op het gebied van zoogdieren en vogels.
8. Het is daarnaast niet toegestaan verstorende werkzaamheden uit te voeren, zoals kappen, maaien, graven aan de dijken en de Pielenput tijdens de winterslaap van de veldspitsmuis van half november tot eind maart. Afhankelijk van het seizoen en de weersomstandigheden kan deze periode langer dan wel korter zijn. De geschiktheid van de periode voor het uitvoeren van de werkzaamheden dient te worden bepaald door een deskundige op het gebied van zoogdieren en vogels.
9. Er dient gefaseerd te worden gewerkt. De fasering is weergegeven in figuur 10 van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Activiteitenplan Project Herinrichting Hedwigepolder" van 11 juni 2013 (bijlage 4 bij dit besluit).

Buizerd, kerkuil en de ransuil

10. U dient ten aanzien van de buizerd de maatregelen van pagina 21 tot en met 23 (bijlage 2 bij dit besluit) en de maatregelen genoemd in bijlage 2 (bijlage 3 bij dit besluit) van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Activiteitenplan Project Herinrichting Hedwigepolder" van 11 juni 2013 uit te voeren.
11. U dient ten aanzien van de kerkuil de maatregelen van pagina 25 tot en met 26 (bijlage 2 bij dit besluit) en de maatregelen genoemd in bijlage 2 (bijlage 3 bij dit besluit) van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Activiteitenplan Project Herinrichting Hedwigepolder" van 11 juni 2013 uit te voeren.
12. U dient ten aanzien van de ransuil de maatregelen van pagina 28 tot en met 30 (bijlage 2 bij dit besluit) en de maatregelen genoemd in bijlage 2 (bijlage 3 bij dit besluit) van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Activiteitenplan Project Herinrichting Hedwigepolder" van 11 juni 2013 uit te voeren.

² Het Ministerie van Economische Zaken verstaat onder een deskundige een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dient te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of
- op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of
- als ecoloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdierverseniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied) en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming.

Veldspitsmuis

13. U dient ten aanzien van de veldspitsmuis de maatregelen van pagina 32 en 33 (bijlage 2 bij dit besluit) en de maatregelen genoemd in bijlage 2 (bijlage 3 bij dit besluit) van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Activiteitenplan Project Herinrichting Hedwigepolder" van 11 juni 2013 uit te voeren.

Gewone dwergvleermuis en de ruige dwergvleermuis

14. U dient ten aanzien van de gewone dwergvleermuis de maatregelen van pagina 35 tot en met 37 (bijlage 2 bij dit besluit) en de maatregelen genoemd in bijlage 2 (bijlage 3 bij dit besluit) van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Activiteitenplan Project Herinrichting Hedwigepolder" van 11 juni 2013 uit te voeren.
15. U dient voorafgaand aan de uitvoering van het definitief verwijderen van de aanwezige vliegroutes door middel van onderzoek aan te tonen welke relatie de vliegroutes hebben met de potentieel aanwezige voortplanting- of vaste rust- of verblijfplaatsen in de gebouwen.
16. U dient ten aanzien van de ruige dwergvleermuis de maatregelen van pagina 39 tot en met 41 (bijlage 2 bij dit besluit) en de maatregelen genoemd in bijlage 2 (bijlage 3 bij dit besluit) van het bij de aanvraag gevoegde rapport "Activiteitenplan Project Herinrichting Hedwigepolder" van 11 juni 2013 uit te voeren.
17. U dient ten aanzien van de ruige dwergvleermuis in totaal 80 platte kasten buiten het plangebied op te hangen. Deze kasten dienen in clusters van 10 stuks met een onderlinge afstand van 100 meter tussen de clusters, en verschillende oriëntaties (noord-oost-zuid-west) opgehangen te worden.

Actualisatie en monitoring

18. U dient in de jaren voorafgaand aan de uitvoering van de werkzaamheden jaarlijks een natuurwaardenonderzoek uit te voeren teneinde de ecologische informatie met betrekking tot de beschermde soorten up to date te houden. U dient uw bevindingen jaarlijks voor 31 december ter informatie aan Rijksdienst voor Ondernemend Nederland aan te leveren, te beginnen in 2014.
19. Gedurende de (gefaseerde) uitvoering van het werk en de duur van de ontheffing dienen de bovengenoemde maatregelen gemonitord te worden op functionaliteit. Het monitoringsverslag dient ter beoordeling aan DR te worden voorgelegd. Indien de maatregelen niet of onvoldoende functioneel zijn, kunnen aanvullende maatregelen opgelegd worden. U dient dit monitoringsverslag jaarlijks vóór 31 december van het lopende kalenderjaar aan te leveren, te beginnen in 2014 teneinde de gegevens actueel te houden en voor eventueel nieuw aangetroffen soorten tijdig ontheffing aan kunt vragen.

Zorgplicht

Ik wijs u er op dat u op grond van artikel 2 van de Flora- en faunawet de volgende maatregelen in acht dient te nemen:

20. Voorafgaand aan het ongeschikt maken van het leefgebied wordt door middel van life traps een vangstronde gehouden in augustus tot november, de minst kwetsbare periode. Hierbij wordt per vangstplaats om de 10 meter een paar vallen geplaatst met een minimum van 20 vallen per vangstplaats. De vallen worden 2 tot 4 nachten voorafgaand aan de daadwerkelijk vangstronde open neer gezet zodat de aanwezige veldspitsmuizen kunnen wennen.
21. U dient op de grens van de Hertogin Hedwigepolder en de Prosperpolder een amfibiekerend scherm te plaatsen. Dit scherm dient gedurende de duur van de werkzaamheden te blijven staan, en te functioneren/ onderhouden te worden.

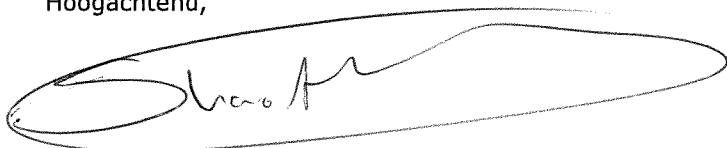
Overige voorschriften

22. De werkzaamheden en bovengenoemde voorschriften dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige op het gebied van zoogdieren en vogels.

23. U dient een ecologisch werkprotocol op te stellen met daarin bovengenoemde voorschriften. Alle betrokken partijen, met name ook de uitvoerenden op de bouw- of projectlocatie, dienen van het werkprotocol op de hoogte gesteld te worden.
24. Deze ontheffing kan worden ingetrokken, indien blijkt dat de ontheffinghouder zich niet houdt aan de voorschriften.
25. Indien blijkt dat de in de ontheffing gestelde termijn niet voldoende is om de werkzaamheden waarop de ontheffing betrekking heeft uit te voeren, dient u, zeker vier maanden voor het verstrijken van deze termijn een nieuwe aanvraag indienen. Dit voorkomt onnodige vertraging van het project.
26. Aanspreekpunt in het kader van deze ontheffing en de daaruit voortvloeiende voorschriften is de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Postbus 19530, 2500 CM Den Haag.

Den Haag, **10 FEB. 2014**

Hoogachtend,

A handwritten signature in black ink, enclosed in a large, hand-drawn oval. The signature appears to be 'Sharon A.M. Dijkma'.

Sharon A.M. Dijkma
Staatssecretaris van Economische Zaken

staat van instandhouding (landelijk) gunstig is. De inrichting van de Hedwigepolder doet geen afbreuk aan de gunstige staat van instandhouding van de buizerd.

P.

Maatregelen om de schade aan de soort te voorkomen of te beperken (mitigerende maatregelen)

De herinrichting van de Hedwigepolder zal drie jaar in beslag nemen. Korte termijn effecten, als gevolg van deze werkzaamheden, kunnen verzacht worden door gefaseerd te werk te gaan. Dit houdt in dat de polder in drie fasen van noordoost naar zuidwest biotoopvrij gemaakt wordt. In Tekstkader 1 wordt de fasering toegelicht van het in fasen uitvoeren van de werkzaamheden.

De fasering geldt voor de buizerd, maar is tevens van toepassing op de andere beschermde soorten. Bij deze eerste soortbeschrijving wordt dieper op de fasering als mitigerende maatregel in gegaan.

Tekstkader 1. Mitigerende maatregel: fasering

Aangezien de effecten op beschermde soorten voortkomen uit het volledige verlies van het leefgebied en in sommige gevallen ook (een deel van) het foerageergebied, hebben de mitigerende maatregelen in hoofdzaak betrekking op fasering in de uitvoering, om daarmee verzachting van het effect te bereiken. De hoofdbestanddelen van de fasering zijn:

- In fasen biotoop vrij maken van de polder
- Aanbrengen van permanente voorzieningen als vaste rust- en verblijfplaats ter mitigatie van het verlies aan vaste rust- en verblijfplaatsen
- Inrichting en beheer van foerageergebied van diersoorten ter mitigatie van het verlies van foerageergebied.

Essentie van gefaseerd werken

De essentie van gefaseerd werken is dat gelijktijdig/parallel enerzijds nieuw leefgebied wordt gecreëerd en het anderzijds het bestaande leefgebied minder aantrekkelijk en uiteindelijk ongeschikt wordt gemaakt. Zodoende kan worden voorkomen dat in het projectgebied de in gebruik zijnde verblijfplaatsen, met daaraan gekoppeld het aangrenzend leefgebied, in korte tijd geheel verloren gaat. Door gefaseerd te werken wordt een soort de ruimte geboden om de alternatief aangeboden plek te verkennen en in gebruik te nemen en daarnaast de bestaande plek te verlaten. Het vertrek uit de bestaande vaste rust- en/of verblijfplaats wordt gestimuleerd door de verblijfplaats actief onaantrekkelijk maken, zodat een nieuwe verblijfplaats binnen gepaste afstand kan worden ingenomen.

Als overgangperiode wordt een periode van 3 jaar aangehouden waarin de concrete maatregelen ten aanzien van groei en rijping van nieuw biotoop - respectievelijk verstoring en onaantrekkelijk maken van bestaand biotoop door de gefaseerde werkzaamheden - kunnen worden uitgevoerd.

Onder biotoopvrij maken wordt verstaan dat alle vegetatie (hoog en laag opgaande vegetatie inclusief bomenlaan) verwijderd wordt, waarbij de feitelijke locaties (bomen, gebouwen e.d.) van de voortplantingsplaats en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soorten worden ontzien.

In Figuur 10 is weergegeven hoe in drie stappen de in de polder aanwezige biotopen en opgaande besplanting gefaseerd worden verwijderd.

Fase I

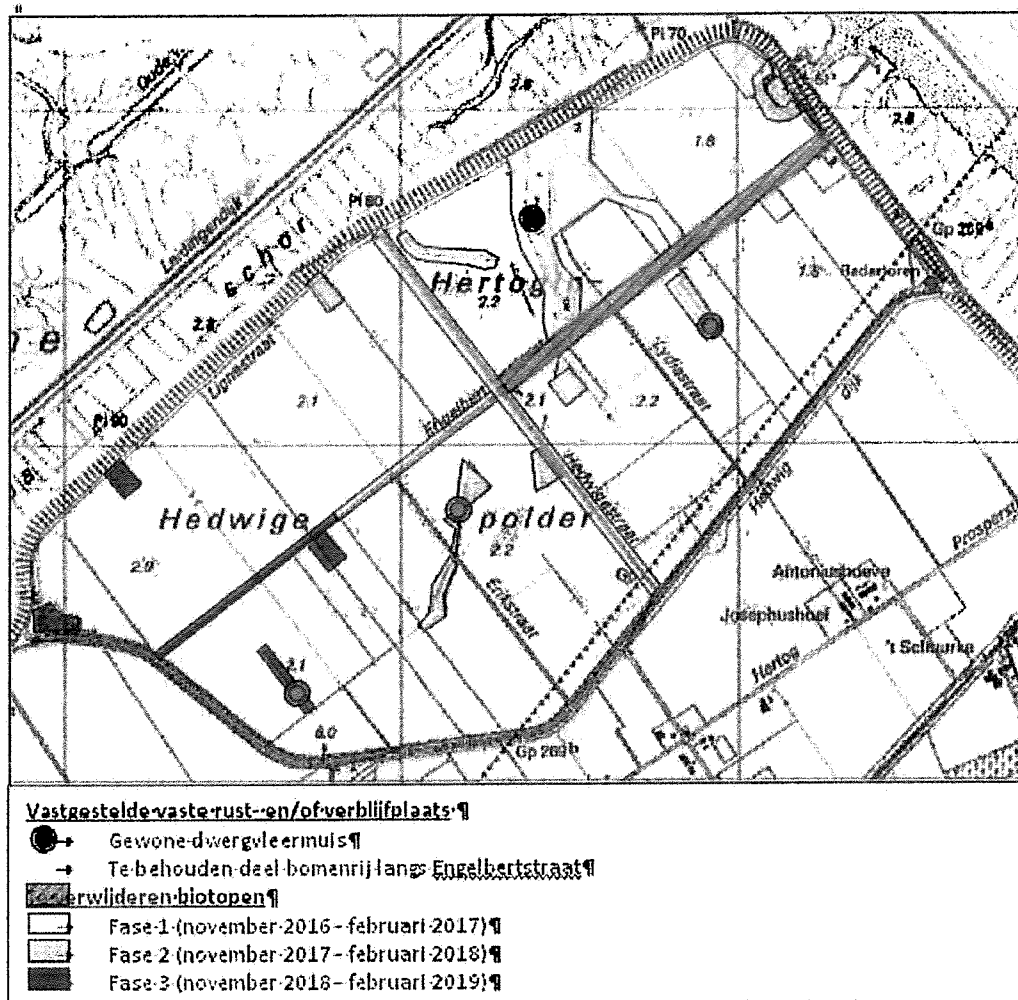
Tijdens de eerste werkfase (november 2016 - februari 2017) wordt er vanuit het noordoosten richting het zuidwesten gewerkt. Daarbij zal de Hedwigepolder voor circa 1/3 deel (circa tot aan de kruising met de Hedwigestraat, exclusief de smalle geul en één zijde van de bomenrij langs de Engelbertstraat - zie punt P gewone dwergvleermuis) biotoopvrij gemaakt worden (geel gearceerd in Figuur 10). Tijdens de eerste werkfase zullen twee vaste rust- en/of verblijfplaatsen van de buizerd ongeschikt gemaakt worden door de omliggende vegetatie/begroeiing te verwijderen.

Fase II

Gedurende het broedseizoen/de voortplantingsperiode van maart – juli 2017 (na de eerste werkfase) wordt gemonitord of de voortplantingsplaats en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soorten die behouden zijn gebleven tijdens de eerste fase (onder andere de twee buizerd nesten), op dat moment nog de functie vervullen als voortplantingsplaats en/of vaste rust- en verblijfplaats. Niet-in-gebruik zijnde rust- en verblijfplaatsen worden verwijderd, aangezien ze dan niet meer vallen onder de bescherming van de Flora- en faunawet.

Tijdens de tweede werkfase (november 2017 - februari 2018) wordt het biotoopvrij maken van de Hedwigepolder voortgezet. Hierbij wordt de vegetatie tot in het gebiedsdeel zoals weergegeven in

Figuur 10 (oranje gekleurd), verwijderd. Wederom wordt hierbij rekening gehouden met de voortplantingsplaats en/of vaste rust- en verblijfplaats van de buizerd; omliggende biotopen zullen wel verwijderd worden.

Figuur 10. Fasering werkzaamheden herinrichting Hedwigepolder met op vier locaties vaste rust- en/of verblijfplaatsen van de buizerd.

Fase III

In het voorjaar 2018 zal, net als in voorgaand jaar, worden gemonitord of soorten aanwezig zijn op de behouden voortplantingsplaats en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soorten die tijdens de fasering van jaar 1 en 2 behouden zijn gebleven. Niet-in-gebruik-zijnde rust- en verblijfplaatsen worden verwijderd, aangezien ze dan niet meer vallen onder de bescherming van de Flora- en faunawet. Gedurende de derde fase wordt het overige resterend deel van de Hedwigepolder ontmanteld. Gedurende deze fase zal de laatste vaste rust- en/of verblijfplaats van de buizerd ongeschikt gemaakt worden door de omliggende vegetatie te verwijderen.

Nestbomen

Het zijn met name deze opgaande beplantingen die bepalend zijn voor het leefgebied van de beschermde soorten in de Hedwigepolder. Tijdens de werkzaamheden worden de vaste rust- en verblijfplaatsen van alle soorten en dus ook die van de buizerd (dat wil zeggen de daadwerkelijke nestboom), behouden. In het geval van de nestbomen zullen deze behouden blijven totdat is vastgesteld dat de functie ervan vervallen is.

De werkzaamheden gedurende de drie jaar vinden plaats buiten de broedperiode van vogels of in de broedperiode op gepaste afstand van broedende vogels, zodat in gebruik zijnde nesten niet worden verstoord. In het geval van de buizerd zal een ruimte van 75 meter rondom het bewoonde nest ongestoord gelaten worden.

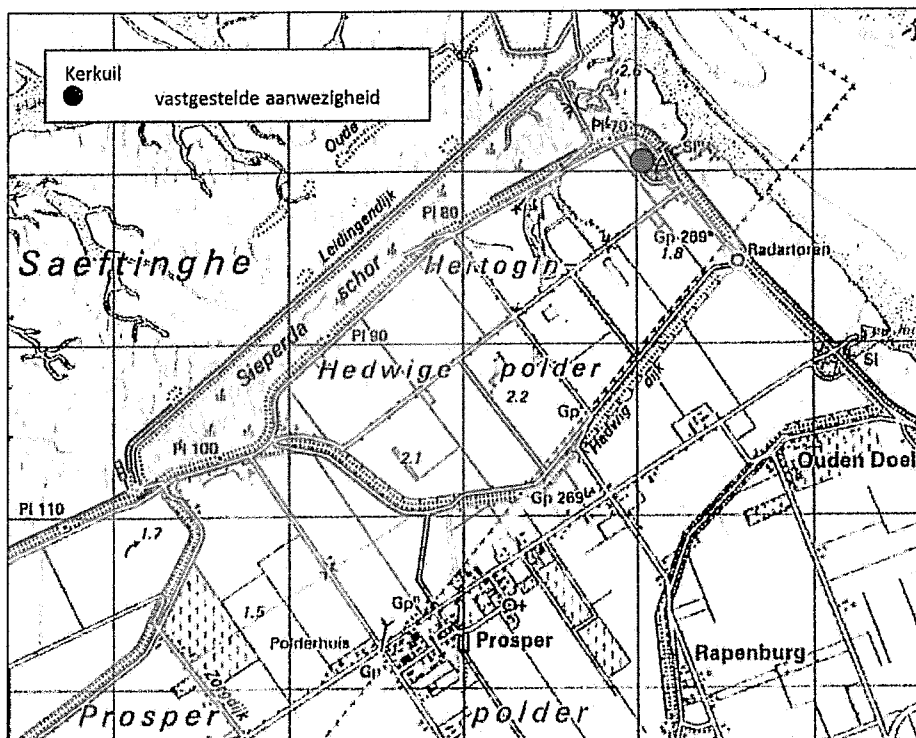
Door deze werkwijze kan de buizerd stapsgewijs uit de polder verdwijnen in de richting van -voor de buizerd- geschikte alternatieve nestgelegenheden. Een gevolg van de gefaseerde werkzaamheden rondom de vaste rust- en verblijfplaatsen is dat steeds minder foerageergebied en beschutting voor de soort rondom de vaste verblijfplaats aanwezig is. Hierdoor zal het gebied steeds minder aantrekkelijk worden en ontstaat een langzaam toenemende druk om het gebied te verlaten.

Q. Maatregelen om onvermijdelijke schade aan de soort te herstellen (compenserende maatregelen)

De functionaliteit van het gebied en de gunstige staat van instandhouding van de buizerd komen niet in het geding als gevolg van de werkzaamheden. Compenserende maatregelen voor de buizerd zijn derhalve niet aan de orde.

Kerkuil

- N. Verspreiding van beschermde soort op en nabij het de uitvoeringslocatie**
In 2013 is de aanwezigheid van een verblijfplaats van de kerkuil vastgesteld aan de hand van zichtwaarnemingen. De soort is vastgesteld rondom de cluster van bebouwing en beplanting van de Fazantenkwekerij nabij de spuikom. De locatie is aangegeven in figuur 11. De soort is foeragerend waargenomen op de Gasdam en langs de Zeedijk.

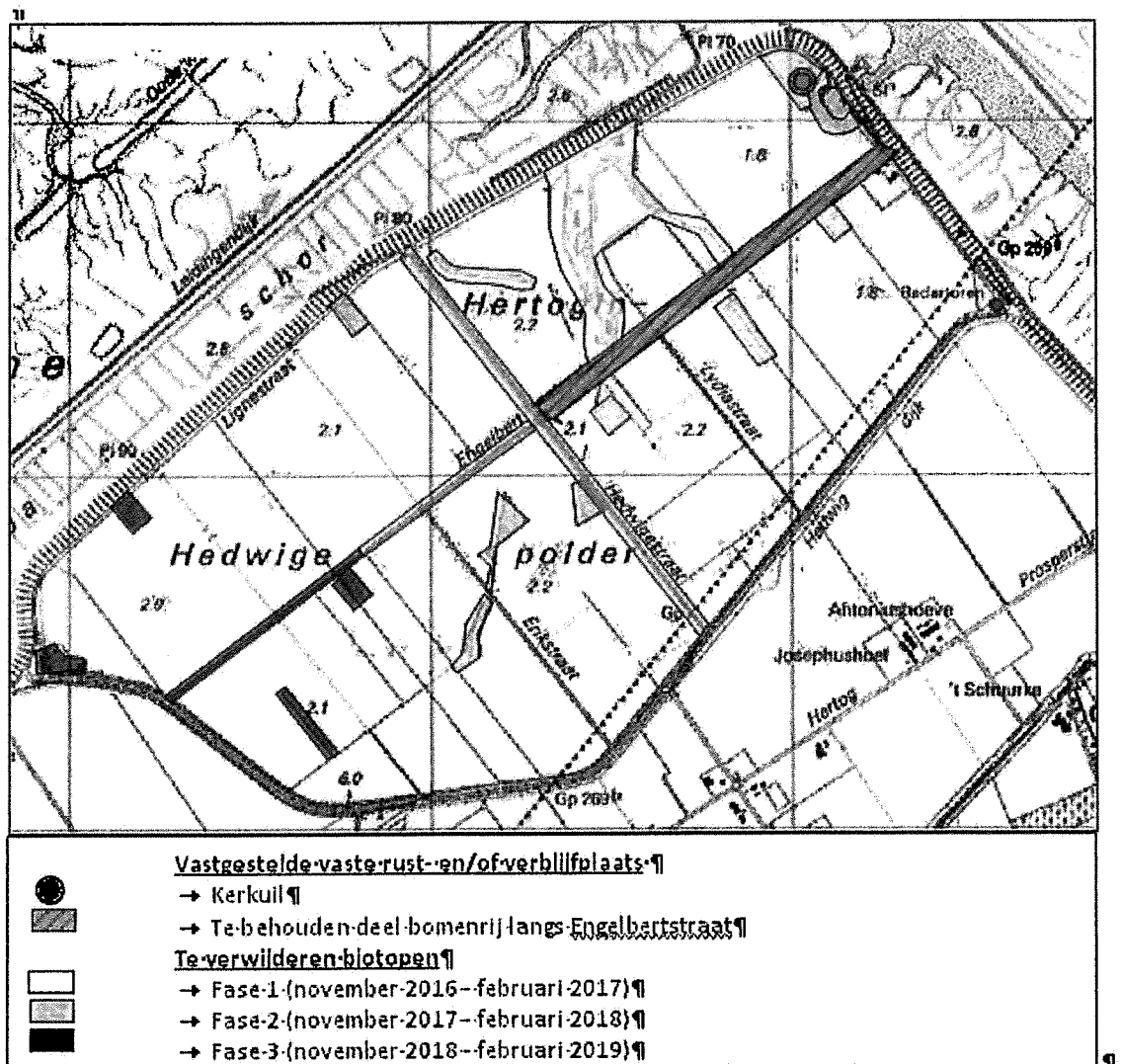
Figuur 11. Territoria van de kerkuil in 2013.

- H. Korte termijn effecten op de beschermde soort**
Door de ingreep van ontpoldering wordt het gebied onder invloed gebracht van het getij. Voorafgaand aan de ontpoldering zal de polder als getijdengebied worden ingericht. Bij deze inrichting zal de huidige inrichting met alle aanwezige biotopen als weilanden, akkers, bosjes, bomerijen, struwelen, gebouwen enzovoorts worden verwijderd. Door de ingreep verdwijnt alle vegetatie in het gebied en daarmee een deel van het foerageergebied van de kerkuil. Naast de vegetatie, verdwijnt ook de verblijfplaats van de kerkuil. Door de ingreep wordt de functionaliteit van de verblijfplaats van de kerkuil aangetast. Aangezien de soort voornamelijk in de omgeving foerageert, blijft de functie van het gebied als foerageergebied behouden.
- I. Lange termijn effecten op de staat van instandhouding van de beschermde soort**
De gunstige staat van instandhouding van de kerkuil moet beoordeeld worden op landelijk niveau. De landelijke staat van instandhouding wordt beoordeeld als stabiel, maar kwetsbaar (Ministerie van EZ, 2012). De kerkuil broedt jaarlijks in wisselende aantallen in Nederland. Het aantal broedparen neemt vanaf het eind van de jaren zeventig van de vorige eeuw weer toe. Het aantal lijkt zich vanaf het jaar 2000 te stabiliseren, maar wel met de eerder genoemde, zeer wisselende aantallen broedparen per jaar. Er wordt geschat dat er momenteel tussen de 2.000 en 3.000 broedparen in Nederland zijn. Kerkuilen leven territoriaal. In Nederland ligt is een territorium vaak tussen de 60 tot 1.200 hectare groot (Ministerie van EZ, 2012).

De herinrichting van de Hedwigepolder zal de verblijfplaats en een (klein) deel van het foerageergebied van de soort aantasten. In de omgeving van de Hedwigepolder zijn echter voldoende foerageermogelijkheden aanwezig in de vorm van het Verdrongen land van Saeftinghe en omliggende polders. Na de inwerkingtreding van de polder als getijdengebied, krijgt het gebied eenzelfde karakter als waar de kerkuil momenteel voornamelijk foerageert.

Aangezien het één verblijfplaats betreft, de soort een groot territorium heeft en tevens buiten de Hedwigepolder foerageert, zal de gunstige staat van instandhouding niet in het geding komen als gevolg van de herinrichting van de polder.

- P. Maatregelen om de schade aan de soort te voorkomen of te beperken (mitigerende maatregelen)**
 Ter verzachting van het effect van het biotoopvrij maken van de Hedwigepolder wordt een fasering aangebracht in dit biotoopvrij maken (zie voor uitgebreide beschrijving van de fasering: punt P onder de Buizerd). Door deze gefaseerde werkwijze worden de soorten in de polder in fasen gedwongen om gebruik te maken van in de omgeving aanwezige alternatieve (aangeboden) voorzieningen. In figuur 12 is weergegeven hoe in drie stappen de in de polder aanwezige biotopen en opgaande beplanting, gefaseerd worden verwijderd. Tijdens deze gefaseerde werkzaamheden blijft de bebouwing in de polder behouden tot aan het eind van de uitvoeringsperiode in 2019.

Figuur 12. Fasering werkzaamheden herinrichting Hedwigepolder met op één locatie een verblijfplaats van de kerkuil.

De functie van de bebouwing voor de kerkuil is wegens het ontbreken van betredingstoestemming niet tot in detail bekend. Zolang dit niet goed in beeld is gebracht, kan evenmin een goed onderbouwd voorstel voor mitigatie van deze voorzieningen worden opgesteld. Derhalve blijft het slopen van de bebouwing in de polder buiten het project van voorliggende ontheffingsaanvraag. Het slopen van de bebouwing wordt daarmee een nieuwe activiteit waarvoor te zijner tijd in het kader van de Wabo-procedure voor sloop van de bebouwing een ontheffing Flora- en faunawet zal worden aangevraagd. Voor de kerkuil betekent dit dat het slopen van de bebouwing met verblijfplaats van de soort uitgesteld wordt tot het einde van de uitvoeringsperiode. Derhalve blijft in de voorliggende ontheffingsaanvraag de aantasting van de verblijfplaatsen buiten beschouwing.

Aan het einde van de uitvoeringsperiode van de werkzaamheden zal de bebouwing in de Hedwigepolder geamoveerd worden. Daarbij verliest de kerkuil zijn verblijfplaats in de polder. Vooruitlopend op de sloop in 2019 worden in 2014 alternatieve verblijfplaatsen (in de vorm van permanente voorzieningen) aangeboden om de functionaliteit van het gebied te waarborgen. Om de soort tijdig alternatieve verblijfplaatsen aan te bieden, worden twee verblijfplaatsen voorzien in het bezoekerscentrum in Emmadorp en in het zomerverblijf aan het uiteinde van de Leidingendam (figuur 25).

De aangeboden alternatieve verblijfplaatsen krijgen een functie in de ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet die wordt aangevraagd als onderdeel van de dan te doorlopen Wabo-procedure. In de voorbereiding van laatstgenoemde ontheffingsaanvraag wordt bepaald wat het vereiste aantal van de voorzieningen die aangeboden worden, zullen zijn. De aanvraag zal worden gebaseerd op de in 2016 uit te voeren inventarisatie waarbij nauwkeurig kan worden vastgesteld wat de functie van de bebouwing is voor de kerkuil.

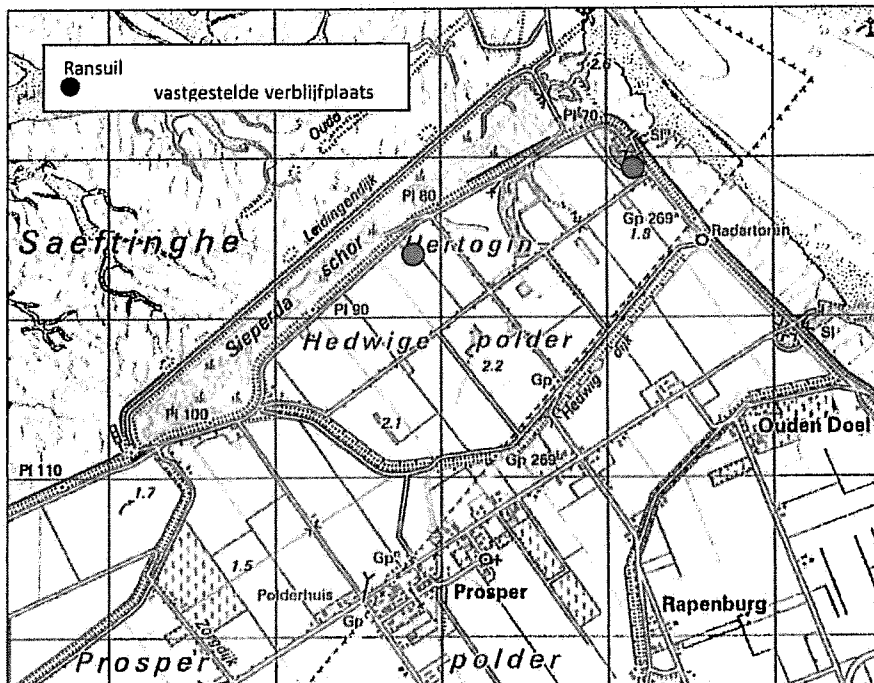
- Q.** **Maatregelen om onvermijdelijke schade aan de soort te herstellen (compenserende maatregelen)**
Aangezien ruim voor de start van uitvoering nieuwe voorzieningen voor nestgelegenheid zijn gerealiseerd en de soort deze voorzieningen ruimschoots van te voren kan verkennen, is er geen sprake meer van onvermijdelijke schade aan de soort en bestaat daarmee geen compensatieplicht.

Ransuil

N.

Verspreiding van beschermde soort op en nabij het de uitvoeringslocatie

Er is zowel in 2010 als in 2013 een territorium vastgesteld in de bossage ten zuiden van de Spuikom en één territorium in een bosje langs de zeedijk (figuur 13). De soort is op beide locaties baltsend waargenomen (vleugelklap). Beide territoria waren in het verleden ook bekend. Het foerageergebied bestaat uit de Gasdam, Sieperdaschor (rietvelden) en de zeedijk. Ook wordt in de Hedwigepolder langs slootkanten en wegbermen gevoerageerd.

Figuur 13. Territoria van de ransuil in 2013.

H.

Korte termijn effecten op de beschermde soort

Door de ingreep van ontpoldering wordt het gebied onder invloed gebracht van het getij. Voorafgaand aan de ontpoldering zal de polder als getijdengebied worden ingericht. Bij deze inrichting zal de huidige inrichting met alle aanwezige biotopen als weilanden, akkers, bosjes, bomenrijen, struwelen, gebouwen enzovoorts worden verwijderd. Door de ingreep verdwijnt alle vegetatie in het gebied en daarmee een deel van het foerageergebied van de ransuil. Naast de vegetatie, verdwijnen ook de verblijfplaatsen van de ransuil. Door de ingreep wordt de functionaliteit van de vaste rust- en verblijfplaats van de ransuil aangetast. Aangezien de soort voornamelijk in de omgeving foerageert, blijft de functie van het gebied als foerageergebied behouden.

I.

Lange termijn effecten op de staat van instandhouding van de beschermde soort

In de periode van 1998-2000 broedden er in Nederland waarschijnlijk ongeveer 5.000 tot 6.000 paren. In de provincie Zeeland wordt verondersteld dat het aantal ransuilen afneemt. De reden voor de afname is niet vast te leggen, maar vermoed wordt dat de invloed van de redelijk 'nieuwe' soorten in de provincie als de havik en de bosuil invloed hebben op het voorkomen van de ransuil (Landschapsbeheer Zeeland, 2013).

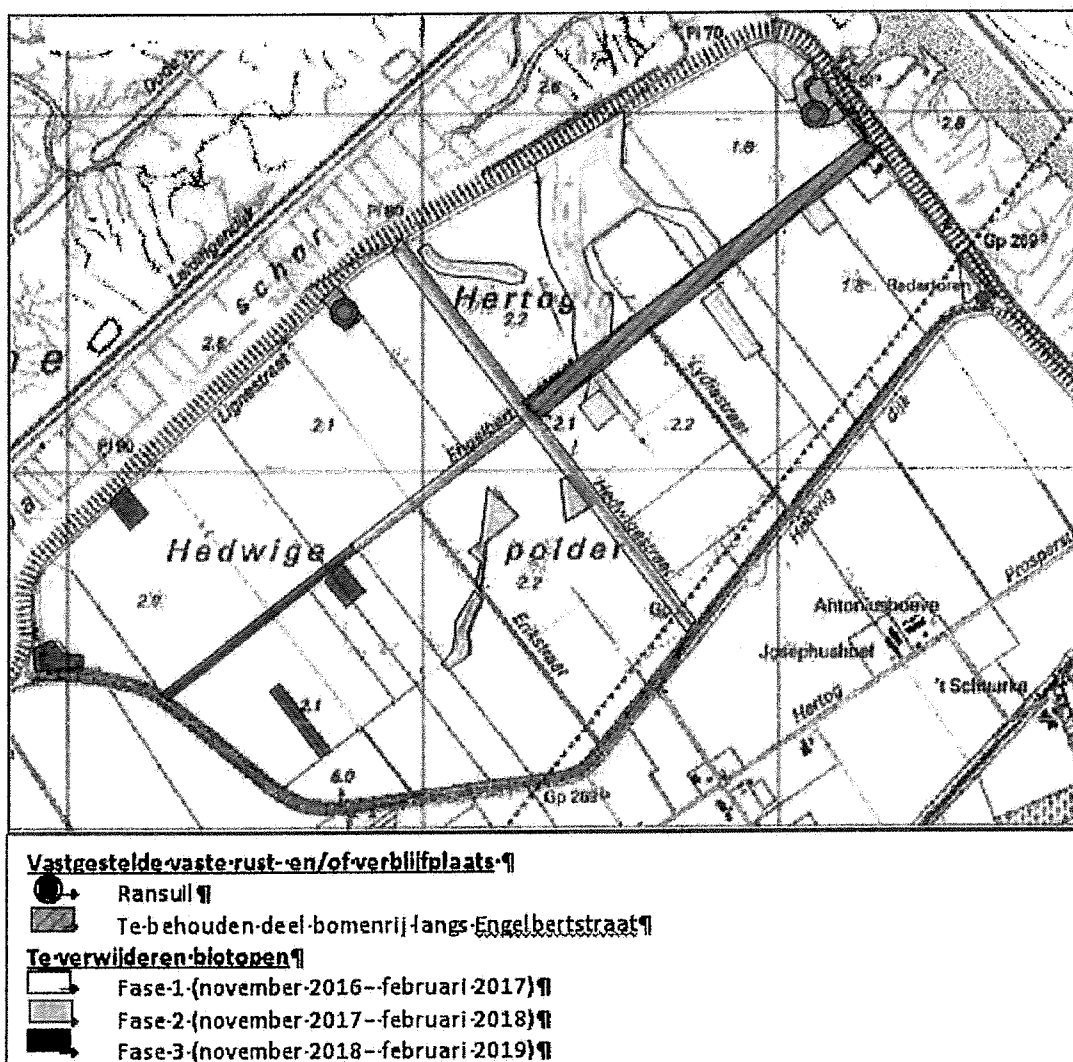
In 2013 zijn op basis van nestindicerend gedrag twee zeer waarschijnlijke broedparen van de ransuil in de Hedwigepolder vastgesteld. Door de ingreep wordt de functionaliteit van de vaste rust- en verblijfplaats aangetast. Daarnaast verdwijnen kleinschalige landschapselementen waarlangs de soort jaagt, zoals struwelen, begroeide slootkanten, houtwallen en ruige velden. Echter, een groot deel van het foerageergebied ligt buitendijks (onder andere Gasdam en Sieperdaschor). Na de inwerkingtreding van het gebied als getijdengebied biedt dit voor de ransuil mogelijkheden om te foerageren.

Aangezien de polder de functionaliteit als voortplantings- en foerageergebied verliest en de soort zowel landelijk als regionaal afneemt, kunnen lange termijn effecten op de gunstige staat van instandhouding op regionaal niveau van de ransuil als gevolg van de herinrichting niet worden uitgesloten. Derhalve zijn maatregelen noodzakelijk om te voorkomen dat de gunstige staat van instandhouding in het geding komt. Enkel wanneer maatregelen ten behoeve van het optimaliseren van het leefgebied van de ransuil worden voltrokken is de gunstige staat van instandhouding geborgd.

P. Maatregelen om de schade aan de soort te voorkomen of te beperken (mitigerende maatregelen)

Fasering

Ter verzachting van het effect van het biotoopvrij maken van de Hedwigepolder wordt een fasering aangebracht in dit biotoopvrij maken (zie voor uitgebreide beschrijving van de fasering: punt P onder de Buizerd). Door deze gefaseerde werkwijze worden de soorten in de polder in fasen gedwongen om gebruik te maken van in de omgeving aanwezige alternatieve (aangeboden) voorzieningen. In figuur 14 is weergegeven hoe in drie stappen de in de polder aanwezige biotopen en opgaande beplanting, gefaseerd worden verwijderd. Tijdens deze gefaseerde werkzaamheden blijft de bebouwing in de polder behouden tot aan het eind van de uitvoeringsperiode in 2019.

Figuur 14. Fasering werkzaamheden herinrichting Hedwigepolder met op twee locaties verblijfplaatsen van de ransuil.

Tijdens de eerste werkfase zal één vaste rust- en/of verblijfplaats van de ransuil onaantrekkelijk gemaakt worden door de omliggende vegetatie te verwijderen. Daarbij blijft de concrete nestplaat en roestplaats van de ransuil behouden. Gedurende de tweede fase van de werkzaamheden zal op de zelfde wijze het overige nest onaantrekkelijk gemaakt worden.

De werkzaamheden gedurende de drie jaar vinden plaats buiten de broedperiode van vogels of in de broedperiode op gepaste afstand van broedende vogels, zodat in gebruik zijnde nesten niet worden verstoord. In het geval van de ransuil zal een ruimte van 75 meter rondom het bewoonde nest ongestoord gelaten worden. Bomen met niet-meer-in-gebruik-zijnde nesten en verblijfplaatsen worden gerooid.

Aanbieden verblijfplaatsen

De vaste rust- en verblijfplaatsen (nestboom en roestplek) van de ransuil worden in 2016 en 2017 in de eerste en tweede fase (zie onder fasering bij deel P) onaantrekkelijk gemaakt door de directe begroeiing rond deze vaste rust- en verblijfplaatsen te verwijderen. Om te voorkomen dat de soort zonder geschikte nestgelegenheden komt te zitten, wordt in 2014, ruim voorafgaand aan de uitvoering, alternatieve nestgelegenheden aangeboden. Tevens wordt er alternatief foerageergebied aangeboden. De mitigatie bestaat uit het tijdig aanleggen van nieuwe foerageermogelijkheden en het tijdig plaatsen van zes kunstnesten (manden). De foerageermogelijkheden worden gerealiseerd in een natuurgebied direct grenzend aan de polder.

Natuurgebied

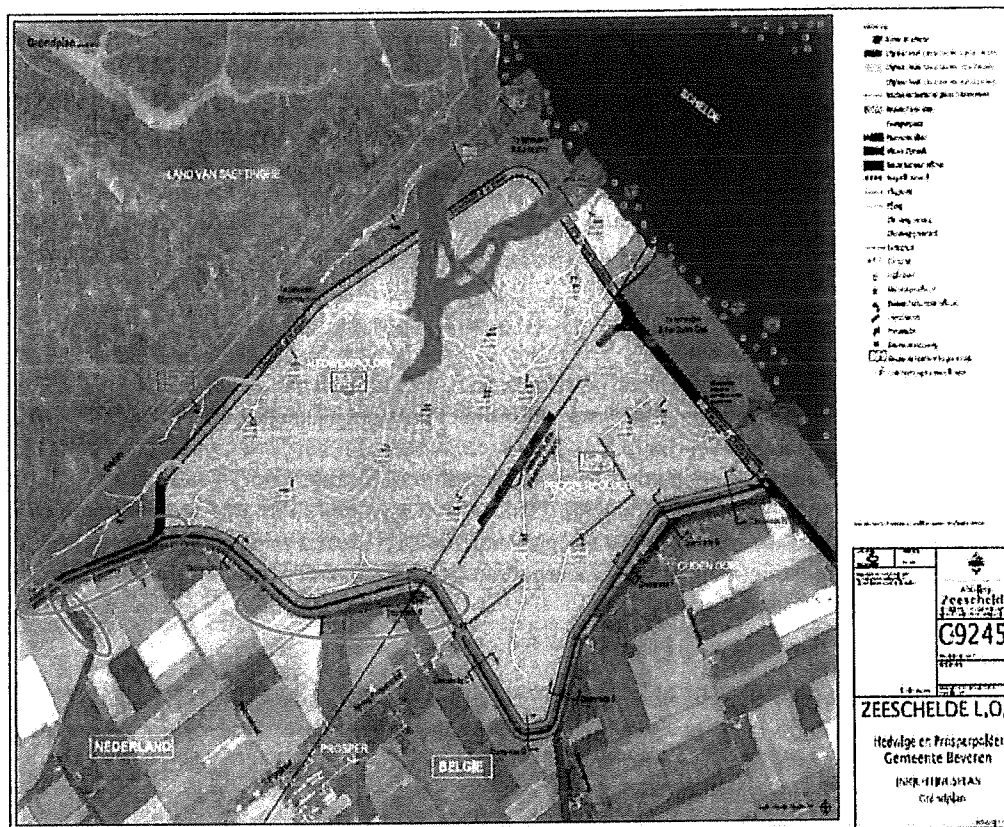
Het inrichtingsplan voor de Hedwigepolder voorziet in de inrichting van een natuurperceel dat is gelegen tegen het zuidelijk talud van de nieuwe zeedijk nabij de grens met Vlaanderen. Dit perceel wordt ingericht met de volgende biotopen:

- aan te planten bomen;
- waterpartijen inclusief natuurvriendelijke oeverzone
- ruigtestrook
- struweelbeplanting.

De inrichting van het natuurperceel voor de diverse diersoorten (waaronder de ransuil) vindt plaats volgens de biotoopverdeling uit het inrichtingsplan. Dit inrichtingsplan maakt deel uit van de ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet. De locatie van het perceel is aangegeven in figuur 15.. De inrichting van het gebied is opgenomen in bijlage 2.

Voor de ransuil worden per verblijfplaats die wordt aangetast drie alternatieve voorzeningen in de vorm van nestmanden aangeboden. Een drietal nestmanden worden aangebracht in de bomenrij langs de nieuwe Scheldedijk, in het natuurgebied (rechts in figuur 15). De overige drie nestmanden worden geplaatst in de bomenrij waar de Emmaweg overgaat in de Zeedijk van de Prosperpolder (links in figuur 15). Om de soort tijdig alternatieve vaste rust- en verblijfplaatsen aan te bieden, worden deze verblijfplaatsen geplaatst in voorjaar 2014, ruim voorafgaand aan de eerste werkfase waarin één nestboom en roestplek onaantrekkelijk worden gemaakt.

Met de aanleg van deze nieuwe nestgelegenheden in 2014 en het nieuwe natuurgebied in 2016 (is uiterste datum, er wordt bovendien ingezet op realisatie sneller dan in 2016), wordt de functionaliteit van het leefgebied van de ransuil behouden. Derhalve is de gunstige staat van de soort gewaarborgd.

Figuur 15. voor ransuil in de directe omgeving van de Hedwigepolder. Het rechter omcirkelde gedeelte behelst het natuurperceel. De linker omcirkelde gedeelten betreft de locatie voor de nestmanden .

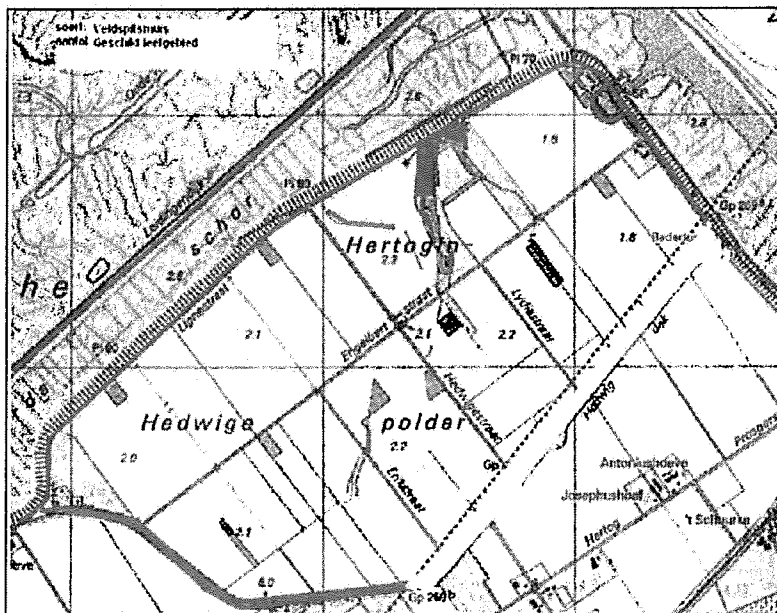
Q. Maatregelen om onvermijdelijke schade aan de soort te herstellen (compenserende maatregelen)
 Aangezien ruim voor de start van uitvoering nieuwe voorzieningen voor nestgelegenheid en foerageergebied zijn gerealiseerd en de soort deze voorzieningen ruimschoots van te voren kan verkennen, is er geen sprake meer van onvermijdelijke schade aan de soort en bestaat daarmee geen compensatieplicht.

Veldspitsmuis

N. Verspreiding van beschermde soort op en nabij het de uitvoeringslocatie

De aanwezigheid van de soort is indirect aangetoond uit braakballenonderzoek van uilen uit 2006 (Zoogdierenwerkgroep Zeeuws Landschap). In de Hedwigepolder is verspreid door de hele polder geschikt biotoop aanwezig. In de polder betreft het de Leidingendam, Zeedijk, dijk aan zuidzijde Hedwigepolder en het ruigere deel van de Pielenput. In figuur 16 zijn de geschikte locaties weergegeven.

Gezien het vrij algemene voorkomen van de soort in de regio (Zeeuws Vlaanderen) en de beoordeling van het biotoop door de inventarisatiemedewerker - specialist (zie ook onder G) als geschikt, wordt de soort in de Hedwigepolder zeker verwacht.

Figuur 16. Territoria van de veldspitsmuis (rood gearceerd) in 2013.

H. Korte termijn effecten op de beschermde soort

Door de ingreep van ontpoldering wordt het gebied onder invloed gebracht van het getij. Voorafgaand aan de ontpoldering zal de polder als getijdengebied worden ingericht. Bij deze inrichting zal de huidige inrichting met alle aanwezige biotopen als wellanden, akkers, bosjes, bomenrijen, struwelen, gebouwen enzovoorts worden verwijderd. Door de ingreep verdwijnt alle vegetatie in het gebied en daarmee al het leefgebied van de veldspitsmuis. Als gevolg van de herinrichting verliest de polder zijn functionaliteit als leef- en foeragegebied voor de veldspitsmuis.

I. Lange termijn effecten op de staat van instandhouding van de beschermde soort

Het areaal van de veldspitsmuis is in de afgelopen decennia ingekrompen. Het verdwijnen van de geschikte biotopen en vermoedelijk ook concurrentie met de sterk toegenomen huisspitsmuis zijn hiervan de oorzaak (VZZ, 2012). De soort is voor 1960 uit Brabant en Limburg verdwenen. In Zeeuws-Vlaanderen is de verspreiding en het voorkomen vermoedelijk vrij stabiel. In Overijssel is de verspreiding zeer beperkt. De soort is op de site van de Zoogdierenvereniging genoemd als Rode lijst-soort als 'thans niet bedreigd' (2009) en staat op de site van het Ministerie van EZ niet vermeld onder de Rode lijst soorten (EZ, 2013). In de periode van 1987-2002 ging de veldspitsmuis in Vlaanderen met meer dan 20% in aantal achteruit (Dumortier, M. et al., 2007)¹.

¹ Dumortier, M. et al. (Ed.) (2007). Natuurrapport 2007 : toestand van de natuur in Vlaanderen : cijfers voor het beleid Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2007(4) Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek: Brussel. ISBN 978-90-403-0271-8. 335 pp.

In de Hedwigepolder is verspreid door de hele polder geschikt biotoop aanwezig en de soort wordt met een zekerheid grenzende waarschijnlijkheid verwacht in de polder.

Door de werkzaamheden verdwijnt alle vegetatie in het gebied alsmede de vaste rust- en verblijfplaats van de veldspitsmuis door verzilting en de nieuwe functie van de polder als intergetijdengebied. Het gebied vervult na inrichting niet meer de functie in termen van schuilgelegenheid, voedselaanbod e.a. De ontpoldering van de Hedwigepolder en daarbij het verlies aan geschikt leefgebied voor de veldspitsmuis kan potentieel bijdragen aan een verdere achteruitgang van de veldspitsmuispopulatie. Om negatieve effecten op de veldspitsmuispopulatie te voorkomen worden mitigerende maatregelen uitgevoerd om de functionaliteit van het gebied voor de veldspitsmuis te behouden en daarbij de gunstige staat van instandhouding te kunnen waarborgen.

P. Maatregelen om de schade aan de soort te voorkomen of te beperken (mitigerende maatregelen)

Ter verzachting van het effect van het biotoopvrij maken van de Hedwigepolder wordt een fasering aangebracht in dit biotoopvrij maken (zie voor uitgebreide beschrijving van de fasering: punt P onder de Buizerd). Door deze gefaseerde werkwijze worden de soorten in de polder in fasen gedwongen om gebruik te maken van in de omgeving aanwezige alternatieve (aangeboden) voorzieningen. In figuur 17 is weergegeven hoe in drie stappen de in de polder aanwezige biotopen en opgaande beplanting, gefaseerd worden verwijderd.

Gedurende de eerste werkfase wordt (deels) het leefgebied van de veldspitsmuis ongeschikt gemaakt. Om de effecten hiervan te minimaliseren wordt de soort kort voorafgaand aan de werkzaamheden weggevangen door middel van het plaatsen van inloopvallen (live-traps). De periode augustus tot november is het meest geschikt voor het wegvangen van de muizen, omdat de populatiedichtheid en daarmee de vangstkans dan het grootst is. De vallen moeten onder de vegetatie op plekken met voldoende dekking worden geplaatst. Een vangplek bestaat uit 20 vallen, welke paarsgewijze op onderlinge afstand van ongeveer 10 meter uit elkaar geplaatst worden. Gedurende 2 nachten worden de vallen zowel 's ochtends als 's avonds één maal bemonsterd. Voorafgaand hieraan moeten de vallen 2 – 4 nachten ongebruikt neer gezet worden om de dieren te laten wennen (Ministerie van EZ, 2012). De gevangen dieren worden uitgezet in het gecreëerde natuurgebied.

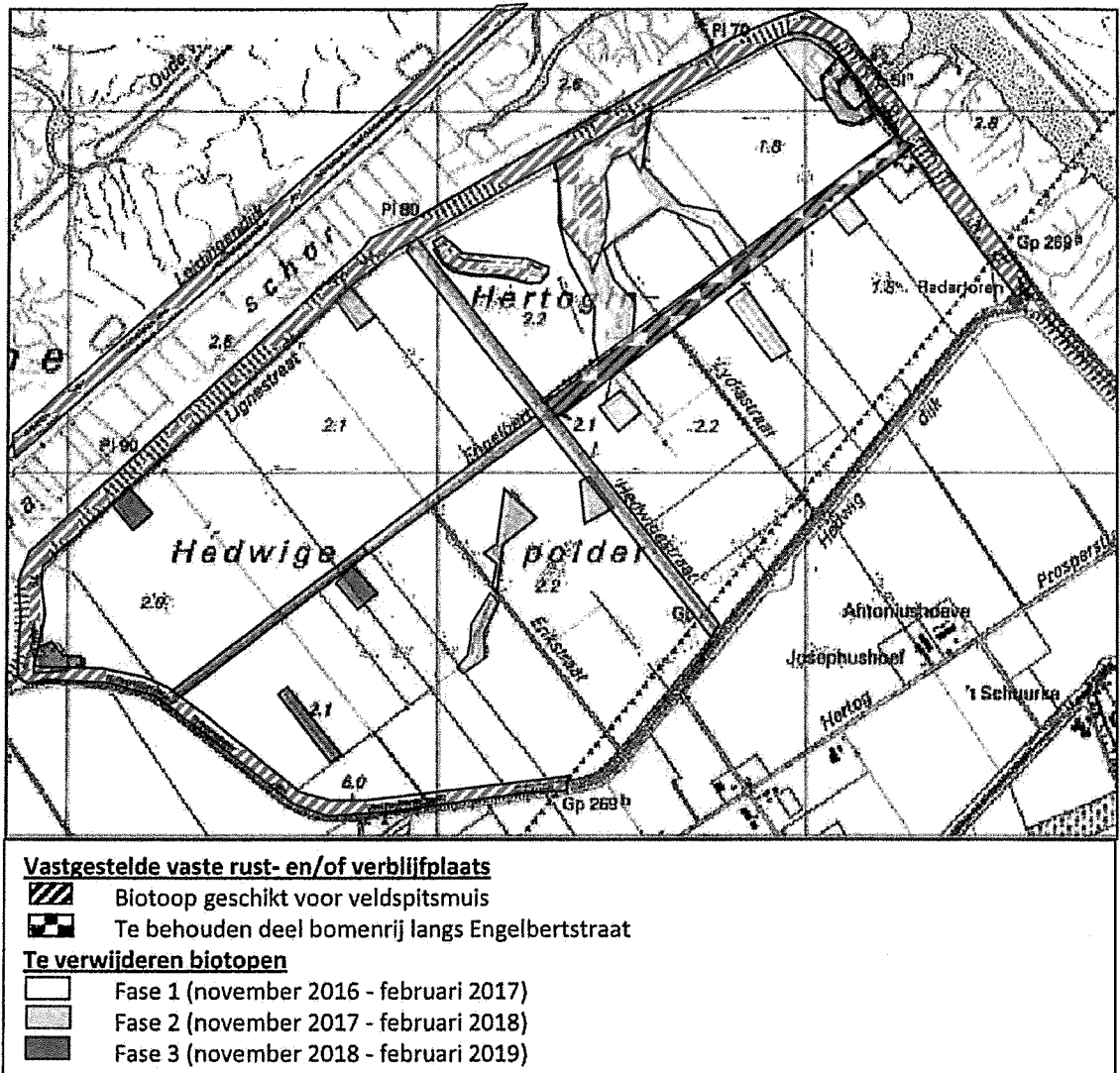
Tijdens de tweede fase van de werkzaamheden wordt een tweede deel van het leefgebied van de veldspitsmuis verwijderd. Hierbij wordt eenzelfde vangmethode toegepast als tijdens de eerste werkfase is gehanteerd.

Voor de soort is het aanleggen/creëren van uitwijkmogelijkheden in de omgeving een vereiste voordat zijn leefgebied in de Hedwigepolder vernietigd kan worden. Om de soort tijdig alternatief leefgebied aan te bieden, wordt het dijkbeheer aangepast langs de Zeedijk en de Scheldedijk, beide in eigendom en beheer zijnde van het Waterschap, vanaf de periode na het vaststellen van het rijksinpassingsplan en de bijbehorende uitvoeringsbesluiten (januari 2014). De Zeedijk wordt -nadat hierover overeenstemming is verkregen met het Waterschap kort gemaaid en kort gehouden, zodat het geen geschikt leefgebied meer vormt voor de veldspitsmuis. Als tegenhanger hiervan wordt parallel aan het kort maaien van de Zeedijk, de taluds van de oude Scheldedijk minder intensief gemaaid waardoor zich ruige vegetatie kan ontwikkelen zodat hier een geschikt veldspitsmuisbiotoop tot ontwikkeling komt (warme dijkhellingen). Naast het aanpassen van het dijkbeheer wordt ook in het natuurgebied in 2016 (maar ingezet wordt op een snellere realisatie) geschikt biotoop gecreëerd voor de soort.

In het natuurperceel wordt geschikt biotoop ontwikkeld door het creëren van kruidenruigte en struweel en het extensieve beheer ervan. In bijlage 2 wordt de inrichting van het natuurgebied uiteengezet.

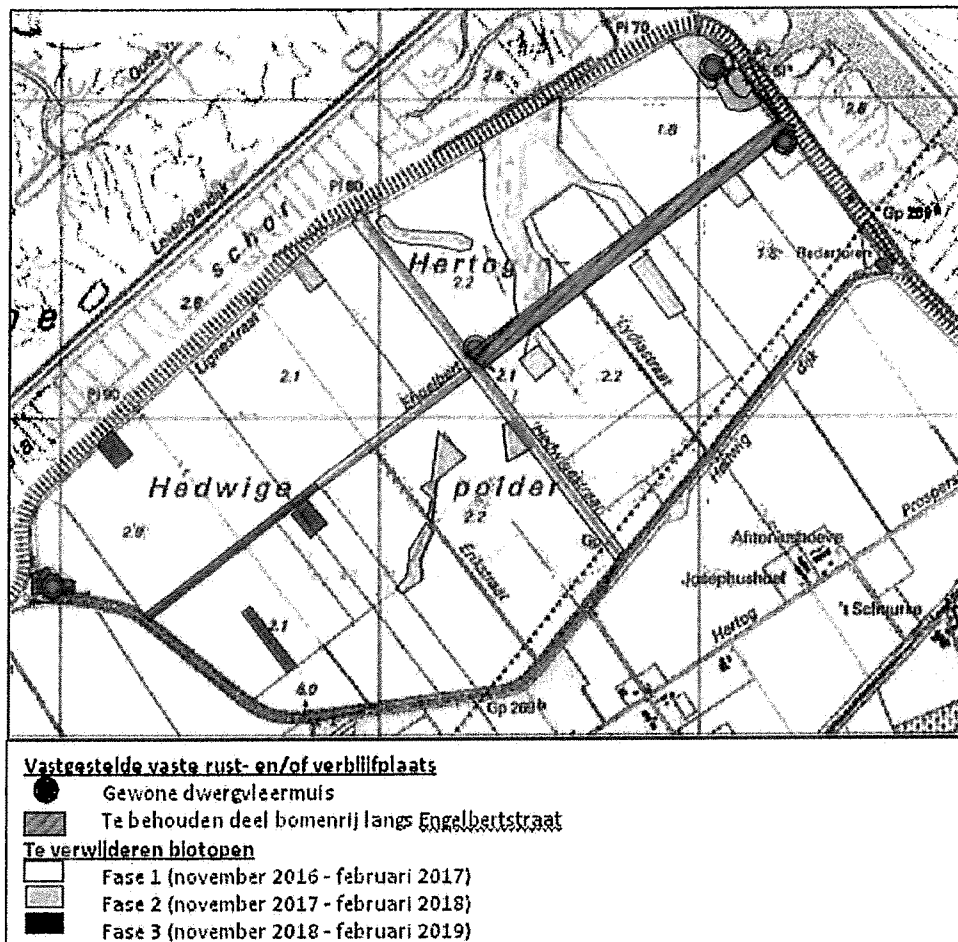
De veldspitsmuis leeft solitair en is tegenover soortgenoten vrij verdraagzaam. De veldspitsmuis is afhankelijk van een kruidenrijke, opgaande vegetatie (VZZ, 2013). Door het natuurgebied hierop toe te spitsen, wordt het gebied uitermate geschikt biotoop voor de soort. Daarnaast bestaat het gebied uit een vochtig biotoop.

Om de soort tijdig alternatief leefgebied aan te bieden, wordt het natuurgebied ingericht vanaf de periode na het vaststellen van het rijksinpassingsplan en de bijbehorende uitvoeringsbesluiten (zo snel mogelijk maar uiterlijk in 2016). Zodoende wordt de beschikbare tijd maximaal benut voor ontwikkeling van rijping van de biotopen in het natuurgebied. De uitvoering van de beschreven mitigerende maatregelen zorgen ervoor dat de functionaliteit van het leefgebied van de veldspitsmuis behouden blijft.

Figuur 17. Fasering werkzaamheden herinrichting Hedwigepolder met op de gearceerde locaties geschikt biotop voor de veldspitsmuis

- Q. **Maatregelen om onvermijdelijke schade aan de soort te herstellen (compenserende maatregelen)**
Aangezien ruim voor de start van uitvoering nieuwe voorzieningen in de vorm van geschikt nieuw leefgebied zijn gerealiseerd, is er geen sprake meer van onvermijdelijke schade aan de soort en bestaat daarmee geen compensatieplicht. Zodoende blijft de functionaliteit van het gebied behouden en is de gunstige staat van instandhouding gewaarborgd.

Figuur 19. Fasering werkzaamheden herinrichting Hedwigepolder met op vier locaties vaste rust- en/of verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis.

Figuur 20. Verbindende beplanting tussen bestaande bomenrijen

Met de beschreven mitigerende maatregelen komt de gunstige staat van instandhouding op het lokale niveau van de kolonie niet in het geding, aangezien te allen tijde de foerageergebieden vanuit de verblijfplaatsen bereikbaar blijven langs bestaande vliegroutes.

Verblijfplaatsen

De functie van de bebouwing voor de gewone dwergvleermuis en het aantal individuen dat hier gebruik van maakt zijn wegens het ontbreken van betredingstoestemming niet tot in detail bekend. Zolang beide genoemde aspecten niet goed in beeld zijn, kan evenmin een goed onderbouwd voorstel voor mitigatie van deze voorzieningen worden opgesteld. Derhalve blijft het slopen van de bebouwing in de polder buiten het project van voorliggende ontheffingsaanvraag. Het slopen van de bebouwing wordt daarmee een nieuwe activiteit waarvoor te zijner tijd in het kader van de Wabo-procedure voor sloop van de bebouwing een ontheffing Flora- en faunawet zal worden aangevraagd. Voor de gewone dwergvleermuis betekent dit dat het slopen van de bebouwing met verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis uitgesteld wordt tot het einde van de uitvoeringsperiode. Derhalve blijft in de voorliggende ontheffingsaanvraag de aantasting van de verblijfplaatsen buiten beschouwing.

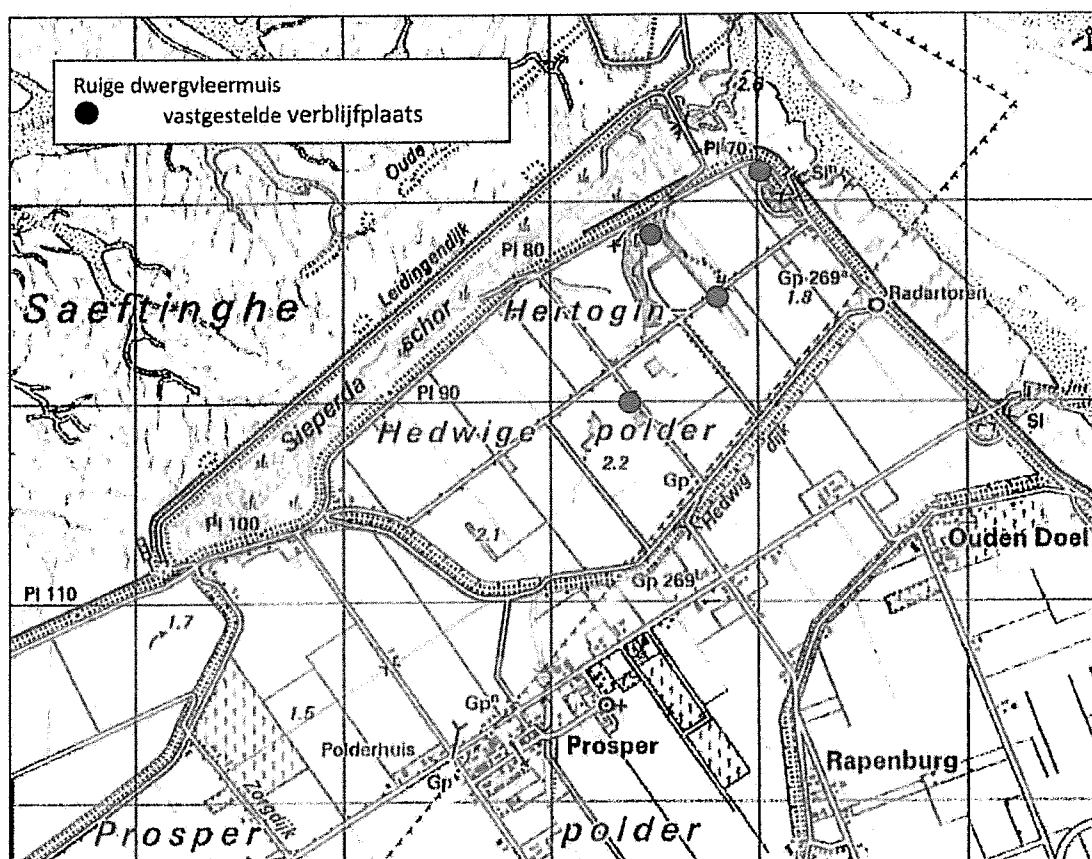
Aan het einde van de uitvoeringsperiode van de werkzaamheden zal de bebouwing in de Hedwigepolder geamoveerd worden. Daarbij verliest de gewone dwergvleermuis zijn verblijfplaatsen in de polder. Vooruitlopend op de sloop in 2019 worden in 2014 alternatieve verblijfplaatsen (in de vorm van permanente voorzieningen) aangeboden. Deze voorzieningen bestaan uit een vleermuistoren en een aantal kasten. Op basis van de inventarisatie in 2013 gelden voor het ontwerp van deze alternatieve voorziening (vleermuistoren) de volgende uitgangspunten; totaal aantal individuen: 40 (op basis van de vier clusters in de polder); functionaliteit van de verblijven: paarverblijf, kraamkolonie en zomerverblijf. Daarnaast worden een aantal vleermuiskasten aangeboden die voor meerdere verblijfplaatsen functioneel zijn (vleermuiskasten met meerdere spleetvormige compartimenten). Waarnemingen van kraamkolonies in vleermuiskasten zijn relatief zeldzaam. Echter wanneer deze enkele gevallen zijn waargenomen, bevinden ze zich in groot formaat uitgevoerde kasten met meervoudige compartimenten (Korsten, 2012)². Deze verblijfplaatsen worden voorzien in de Vogelkijkhut, het bezoekerscentrum in Emmadorp en in het 'zomerverblijf' aan het uiteinde van de Leidingendam. De aangeboden alternatieve verblijfplaatsen krijgen een functie in de ontheffingsaanvraag Flora- en faunawet die wordt aangevraagd als onderdeel van de dan te doorlopen Wabo-procedure. In de voorbereiding van laatstgenoemde ontheffingsaanvraag wordt bepaald wat het vereiste aantal en de functie van de voorzieningen die aangeboden worden, zullen zijn. De aanvraag zal worden gebaseerd op de in 2016 uit te voeren inventarisatie waarbij nauwkeurig kan worden vastgesteld wat de functie van de bebouwing is voor de vleermuissoort en in welke getale de soort aanwezig. De alternatieve verblijfplaatsen in de vorm van de vleermuistoren worden geplaatst en ontwikkeld in het natuurgebied. Zie bijlage 2.1 voor het ontwerp van de vleermuistoren.

- Q. Maatregelen om onvermijdelijke schade aan de soort te herstellen (compenserende maatregelen)**
De functionaliteit van het gebied en de gunstige staat van instandhouding van de gewone dwergvleermuis komen niet in het geding als gevolg van de werkzaamheden. Compenserende maatregelen voor de gewone dwergvleermuis zijn derhalve niet aan de orde.

² E. Korsten. Vleermuiskasten, Overzicht van toepassing, gebruik en succesfactoren. Uitgave zoogdiervereniging en Bureau Waardenburg

Ruige dwergvleermuis

- N. **Verspreiding van beschermde soort op en nabij het de uitvoeringslocatie**
De aanwezigheid van de ruige dwergvleermuis en van balts- en paarverblijven is in 2010 in een viertal locaties vastgesteld. De aanwezigheid van balts- en paarverblijven is ook in 2013 zeer waarschijnlijk, aangezien de oude en deels vervallen bomen (populieren) die dienst doen als balts- en paarverblijf nog in ongewijzigde vorm in de polder aanwezig zijn. In 2013 is enkel in het voorjaar geïnventariseerd; derhalve kon de ruige dwergvleermuis (nog) niet worden waargenomen aangezien de soort enkel in het najaar in de polder aanwezig is. De lijnvormige elementen in het gebied (langs wegen en dijken) worden gebruikt als vliegroute om zich naar geschikt foerageergebied te kunnen begeven. Deze elementen worden ook als foerageergebied gebruikt. De locaties zijn in figuur 21 weergegeven.

Figuur 21. Waarnemingen van de ruige dwergvleermuis (rode vierkanten) in 2013.

- H. **Korte termijn effecten op de beschermde soort**
Door de ingreep van ontpoldering wordt het gebied onder invloed gebracht van het getij. Voorafgaand aan de ontpoldering zal de polder als getijdengebied worden ingericht. Bij deze inrichting zal de huidige inrichting met alle aanwezige biotopen als weilanden, akkers, bosjes, bomenrijen, struwelen, gebouwen enzovoorts worden verwijderd. Door deze ingreep verdwijnt alle vegetatie in het gebied en daarmee een belangrijk deel van het foerageergebied en de vliegroutes van de ruige dwergvleermuis. Tevens verdwijnen ook de vier verblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis. Door het verdwijnen van alle biotopen in de polder kan de functionaliteit van het gebied voor de ruige dwergvleermuis niet worden behouden.
- I. **Lange termijn effecten op de staat van instandhouding van de beschermde soort**
De ruige dwergvleermuis is in Nederland een algemeen voorkomende soort. De aantallen in de trektijd, in het najaar, worden geschat op 50.000 tot 100.000 dieren. Er zijn geen gegevens bekend over de trend

in de aantallen (Ministerie van EL&I, 2011). De gunstige staat van instandhouding van de ruige dwergvleermuis moet beoordeeld worden op het niveau van de lokale populatie.

Door de ingreep verdwijnt alle vegetatie in het gebied inclusief de vaste rust- en verblijfplaats en baltslocaties en paarverblijven, en de vliegroutes van de ruige dwergvleermuis. In de directe omgeving van de Hedwigepolder zijn echter voldoende alternatieve foerageermogelijkheden aanwezig in de vorm van lijnvormige beplantingen en bosjes (zoals aan de Zeedijk van de Prosperpolder, Prosperweg II, Langestraat en Muggenhoek). In de omgeving vormen deze bomenrijen en bosjes tevens geschikte paar- en baltsverblijven voor de ruige dwergvleermuis; de bomen zijn van circa dezelfde leeftijd als de bomen aanwezig in de polder waardoor, door natuurlijk proces, dood hout en overige voor de ruige dwergvleermuis geschikte elementen (e.g. holten en kieren) kunnen ontstaan.

Ondanks de alternatieve foerageermogelijkheden en potentieel aanwezige mogelijkheden voor verblijfplaatsen, kan een negatief effect op de lokale ruige dwergvleermuispopulatie niet geheel worden uitgesloten. Derhalve zijn maatregelen aan de orde om de functionaliteit van het gebied voor de lokale populatie van de ruige dwergvleermuis te waarborgen.

P. Maatregelen om de schade aan de soort te voorkomen of te beperken (mitigerende maatregelen)

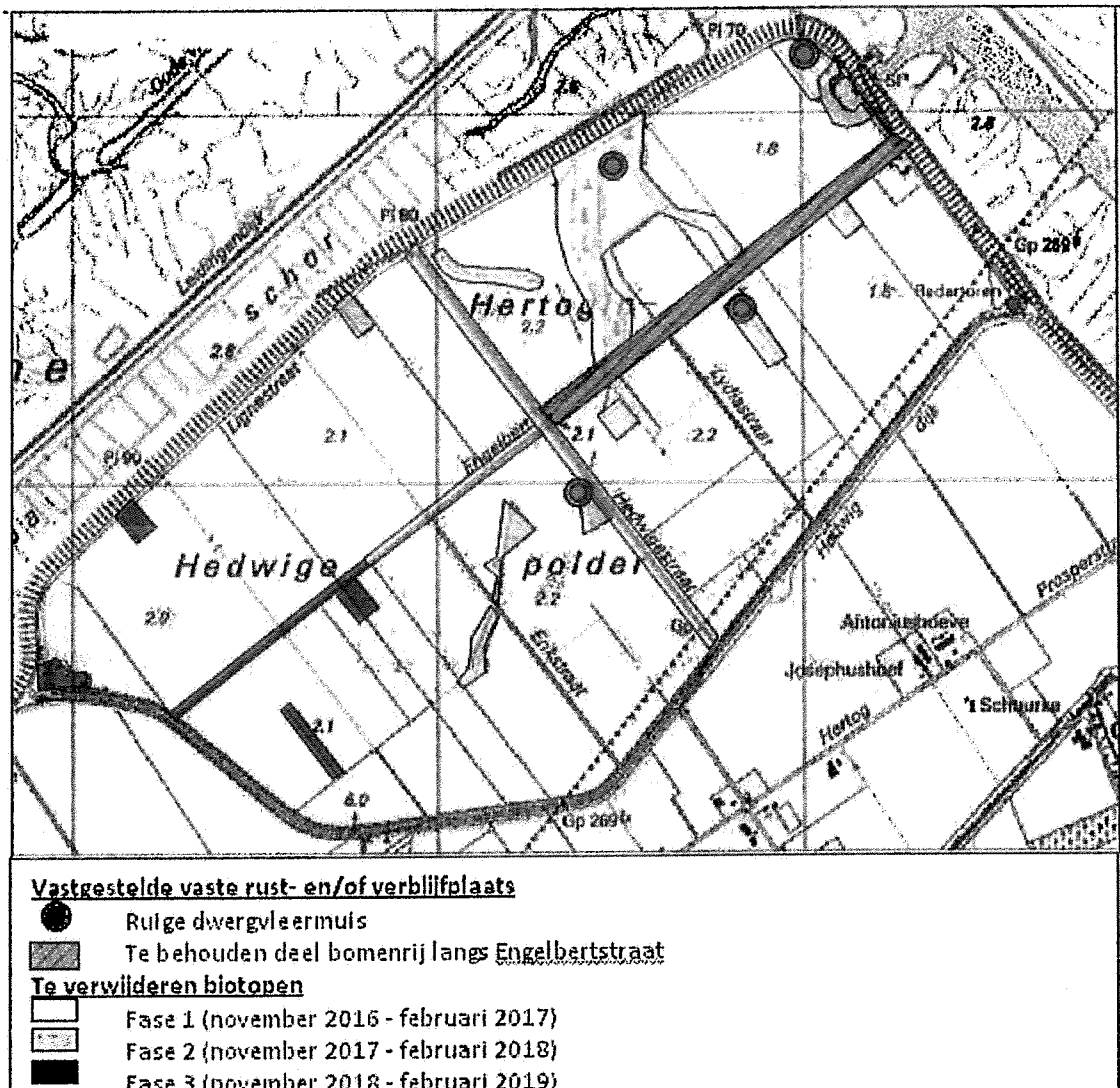
Fasering

Ter verzachting van het effect van het biotoopvrij maken van de Hedwigepolder wordt een fasering aangebracht in dit biotoopvrij maken (zie voor uitgebreide beschrijving van de fasering: punt P onder de Buiserd). Door deze gefaseerde werkwijze worden de soorten in de polder in fasen gedwongen om gebruik te maken van in de omgeving aanwezige alternatieve voorzieningen. In figuur 22 is weergegeven hoe in drie stappen de in de polder aanwezige biotopen en opgaande beplanting, gefaseerd worden verwijderd. Tijdens de eerste werkfase worden drie verblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis onaantrekkelijk gemaakt. Gedurende de twee werkfase zal het vierde verblijf onaantrekkelijk gemaakt worden door de omliggende biotopen te verwijderen. De daadwerkelijke bomen met de paar- en baltsplaats blijven behouden.

Zoals bij de gewone dwergvleermuis beschreven staat wordt de vliegroute langs de Engelbertstraat in drie fasen (deels) ontmanteld. Met het oog op het behoud van vliegroutes tussen de verblijfplaatsen van de gewone dwergvleermuis en het foerageergebied worden enkele vliegroutes (langs scheldedijk en een zijde van de Engelbertstraat) gehandhaafd. Aangezien de ruige dwergvleermuis van dezelfde vliegroutes gebruik maakt, is het handhaven van deze vliegroutes tevens van belang voor deze soort. Bij het handhaven van een deel van de bomenrij langs de Engelbertstraat wordt alvorens het verwijderen van de overige bomen in de bomenrij, nauwkeurig gelet op het voorkomen van verblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis. Deze bomen worden, bij het vaststellen van functionaliteit, behouden.

Naast het handhaven van de vliegroutes, biedt de verbinding tussen de bestaande populierenbeplanting langs de nieuwe zeedijk en de westelijk gelegen rij lindebomen (zie Figuur 20) een nieuwe mogelijkheid om alternatieve gebieden/verblijfplaatsen te bereiken.

Om de soort tijdig (zowel nieuw aangeboden als bestaande) alternatieven te laten verkennen, wordt in de omgeving van de polder, voorafgaand aan het onaantrekkelijk maken van de paar- en baltsverblijven, biotoop geoptimaliseerd voor de ruige dwergvleermuis. Deze optimalisatie zal plaatsvinden direct aansluitend op het gebied.

Figuur 22. Fasering werkzaamheden herinrichting Hedwigepolder met op vier locaties vaste rust- en/of verblijfplaatsen van de ruige dwergvleermuis.

Verblijfplaatsen

Van de ruige dwergvleermuis zijn vier balts- en paarverblijven in bomen geconstateerd met elk maximaal 10 exemplaren. Om er zeker van te zijn dat in de directe omgeving van de polder alternatieve paar- en baltsverblijven aanwezig zijn, worden tijdig vleermuiskasten opgehangen. Per bestaande paarverblijfplaats worden vier nieuwe voorzieningen aangebracht. Uit de best beschikbare, recente informatie over vleermuiskasten³ blijkt dat bolle kasten algemeen gebruikt worden als paarverblijven door de ruige dwergvleermuis. Deze 16 kasten (vier voor elk aangetast verblijf) worden opgehangen aan de bestaande te handhaven bomenrij langs de nieuwe scheldedijk. Deze bomenrij heeft een lengte van circa 1,5 kilometer. De vleermuiskasten worden met een afstand van 100 meter afstand tussen de voorzieningen opgehangen. Met het oog op maximale flexibiliteit in toekomstig gebruik door de ruige dwergvleermuis worden de kasten gespreid over de verschillende oriëntaties (noord-oost-zuid-west) aan de bomen bevestigd. De plaatsing van de nieuwe kasten vindt plaats vanaf de start van de uitvoering; vanaf 2014. Zodoende zijn reeds voor de eerste fase in de ontmanteling van de biotopen in de polder reeds mitigerende voorzieningen aanwezig.

³E. Korsten. Vleermuiskasten, Overzicht van toepassing, gebruik en succesfactoren. Uitgave zoogdierverseniging en Bureau Waardenburg

Om de soort tevens permanente voorzieningen aan te bieden, worden er bomen in het nieuwe natuurgebied geringd. Van de bestaande volgroeide bomen (populieren) wordt 10% geringd en ontdaan van het dunnere (<10 cm) tak- en twijghout. Zodoende ontstaat dood hout 'op stam' dat langs natuurlijke weg een verblijfsfunctie gaat vormen voor de ruige dwergvleermuis en spechten.

De aangeboden kasten zullen, in combinatie met de te behouden bomenrijen langs de Scheldedijk en het ringen van de bomen, voorzien in voldoende mogelijkheden voor balts- en paaractiviteiten in de directe omgeving van de Hedwigepolder. Derhalve is de functionaliteit van het gebied voor de lokale populatie ruige dwergvleermuizen behouden en is daarbij de gunstige staat van instandhouding gewaarborgd.

- Q.** **Maatregelen om onvermijdelijke schade aan de soort te herstellen (compenserende maatregelen)**
Aangezien ruim voor de start van uitvoering nieuwe voorzieningen voor verblijfplaatsen en foerageergebied zijn gerealiseerd en de soort deze voorzieningen ruimschoots van te voren kan verkennen, is er geen sprake meer van onvermijdelijke schade aan de soort en bestaat daarmee geen compensatieplicht.

H. I. N. P. Q. Soortendossier (soort buiten ontheffingsaanvraag)

In het plangebied komt ook de huismus voor, een soort waarvan het nest jaarrond beschermd is. De functie van de bebouwing voor de huismus en het aantal individuen dat hier gebruik van maakt, zijn wegens het ontbreken van betredingstoestemming niet tot in detail bekend. Zolang beide genoemde aspecten niet goed in beeld zijn, kan evenmin een compleet onderbouwd voorstel voor mitigatie van deze voorzieningen worden opgesteld.

Zoals ook bij de andere soorten is gemeld, is er derhalve ervoor gekozen om het slopen van de bebouwing met verblijfplaatsen van de huismus en het bij het erf behorende groen (samen het leefgebied van de huismus) uit te stellen tot het einde van de uitvoeringsperiode. Daarom blijft in de voorliggende ontheffingsaanvraag de aantasting van de vaste verblijfplaatsen (slopen van de bebouwing in de polder en het bij het erf behorende groen) buiten beschouwing. Het slopen van de bebouwing wordt daarmee een nieuwe activiteit waarvoor te zijner tijd in het kader van de Wabo-procedure voor sloop van de bebouwing een ontheffing Flora- en faunawet zal worden aangevraagd. Nadat de onteigening is afgerond, wordt zo snel mogelijk gestart met het in beeld brengen van de exacte functie van de bebouwing voor de huismus en het aantal individuen dat hier gebruik van maakt. En wordt bekeken hoe eventuele schade aan de soort zoveel mogelijk kan worden voorkomen, dan wel worden verzacht.

Bovendien ontstaat bij de herinrichtingswerkzaamheden potentieel geschikt leefgebied voor de rugstreepd - die al in de directe omgeving voorkomt. Voor deze soort wordt geen ontheffing aangevraagd omdat maatregelen worden genomen om te voorkomen dat deze soort zich in het plangebied vestigt.

Huismus

N.

Verspreiding van beschermde soort op en nabij het de uitvoeringslocatie

De aanwezigheid van de huismus is in 2013 vastgesteld in de bebouwing aanwezig in de polder. In de vier bebouwingsclusters in de Hedwigepolder zijn met grote waarschijnlijkheid 5 broedparen aanwezig in elk van de drie clusters. De nestlocaties zijn opgenomen in figuur 23.

De huismus heeft een geringe actieradius en bevindt zich in een biotoop waarbij de soort binnen enkele meters (dekking bij voedselbronnen) tot enkele honderd meters (nestplek en voedselbronnen) zijn dagelijkse behoefte vindt.

Bijlage 3

Activiteitenplan Inrichting Hedwigepolder.
Bijlage bij ontheffingsaanvraag
Projectnr. 225938
11 juni 2013, revisie 1.0

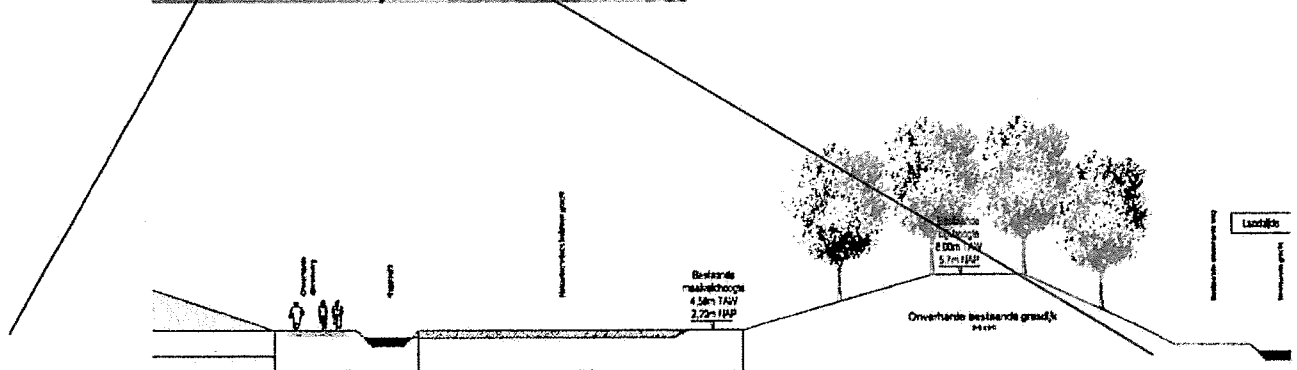
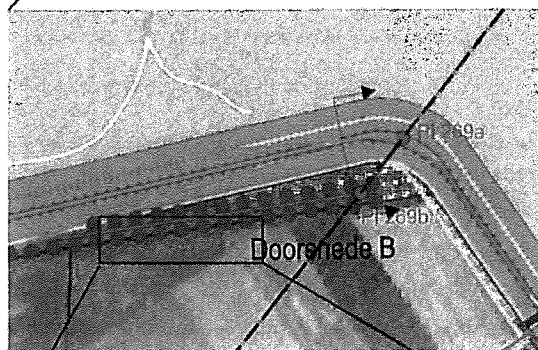
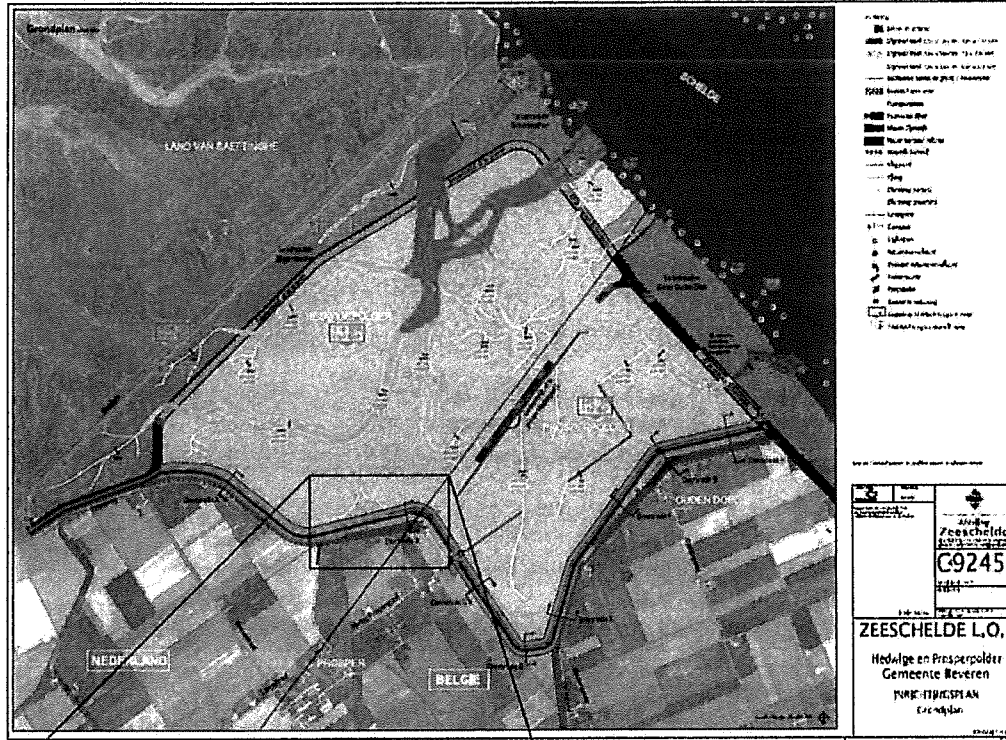

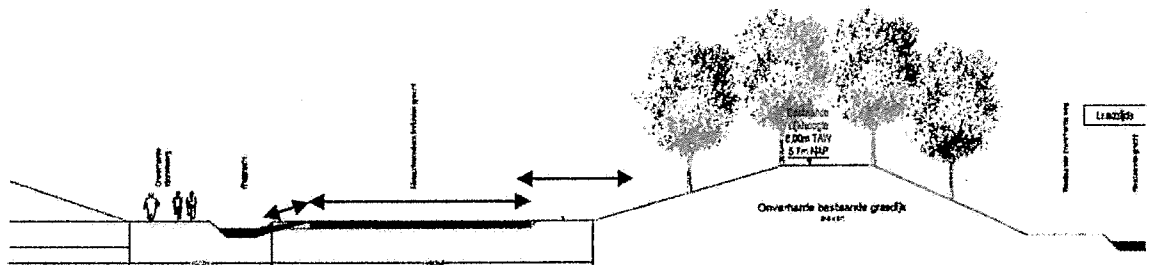
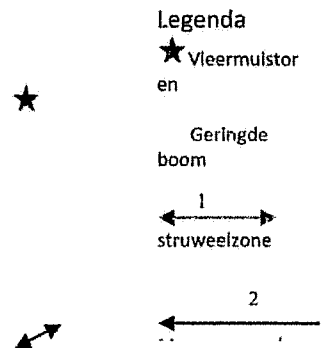
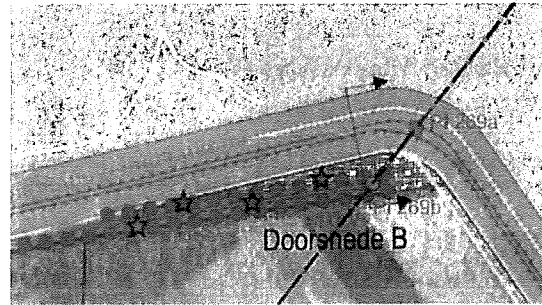
Bijlage 2: Inrichting natuurgebied

Toelichting Natuurgebied Inrichting Hedwigepolder

Inleiding

Op de locatie zoals aangegeven in onderstaande figuur wordt een natuurgebied ingericht als mitigatie voor het verlies aan leef- en foeragegebied van beschermde soorten in de Hedwigepolder.

Het natuurgebied bestaat uit de volgende biotopen (zie ook profielen in dwarsdoorsnede):

- aan te planten bomen;
- dood hout: te ringen oude bestaande bomen
- vleermuisverblijf - vleermuistoren
- struweelbeplanting.
- moeraszone / ruigte
- natuurvriendelijke oeverzone

Toelichting biotopen natuurgebied

Aan te planten bomen

De oude dijk, waarvan de waterkerende functie verval, wordt beplant met opgaande bomen. Een belangrijk deel van de bestaande dijk is reeds beplant; deze bestaande bomen worden gehandhaafd. De bestaande volgroeide bomen vormen geschikte bomen voor het plaatsen van alternatieve nesten voor de ransuil.

Dood hout: te ringen oude bestaande bomen

Van de bestaande volgroeide bomen (populieren) wordt 10% geringd en ontdaan van het dunnere (<10 cm) tak- en twijghout. Zodoende ontstaat dood hout 'op stam' dat langs natuurlijke weg een verblijfsfunctie gaat vormen voor de ruige dwergvleermuis en spechten.

Vleermuistoren

In het natuurgebied wordt een vleermuistoren gebouwd die zal dienen als verblijfplaats voor gewone dwergvleermuis en ruige dwergvleermuis. De voorziening is ontworpen door VZZ / Bureau Waardenburg en speelt maximaal in op de wensen en eisen van vleermuizen aan verblijfplaatsen en de meest recente ervaringen met daadwerkelijk functioneren van aangeboden voorzieningen. Het ontwerp is gebaseerd op de geconstateerde functie van zomerslaapplaats van gewone dwergvleermuis, de mogelijke functie als kraamkolonie van gewone dwergvleermuis, en de geconstateerde functie als paarverblijf van de

ruige dwergvleermuis. De verblijfplaatsen zijn in de vleermuistoren ontworpen in een bovengronds deel en een ondergronds deel. Beide delen staan met elkaar in verbinding.
Het globaal ontwerp van de voorziening is opgenomen in Bijlage 2.1 bij deze Toelichting Natuurmitigatie.

Struweelbeplanting

Aan de voet van de bestaande dijk wordt de aanzet gegeven voor ontwikkeling van een struweelzone door aanplant van struikvormende soorten (met o.a. wilde liguster, meidoorn, hazelaar). De struweelzone vormt de overgang tussen de opgaande bomen op de dijk en de zone met korte ruigte- en moerasvegetatie tussen de bestaande (oude) en de nieuwe zeedijk. Deze struweelzone vormt leefgebied voor onder meer kleine zoogdieren (waaronder de veldspitsmuis), struweelvogels en insecten en krijgt een functie in het foerageergebied voor soorten die met het wegvallen van de biotopen in de Hedwigepolder een deel van hun foerageergebied verliezen (ransuil, kerkuil, vleermuizen).

Moeraszone / natte ruigte / vochtige-droge ruigte

De zone tussen de oude en de nieuwe dijk is variabel van breedte. In het brede deel (zie dwarsprofiel) is ruimte voor de ontwikkeling van een moerasachtig gebied, bestaande uit ondiep water met variabele diepten afgewisseld met droge delen. In het smallere deel wordt het biotoop gaan de moeraszone en de natte ruigte over in een droger biotoop van vochtige of deels droge ruigte.
Het gebied draagt bij aan de ontwikkeling van geschikt leefgebied voor kleine zoogdieren en amfibieën die de zone gebruiken als foerageergebied en/of voortplantingswater. De zone krijgt een functie in het foerageergebied voor soorten (vogels (ransuil, kerkuil), zoogdieren (vleermuizen)) die met het wegvallen van de biotopen in de Hedwigepolder een deel van hun foerageergebied verliezen.

Natuurvriendelijke oeverzone

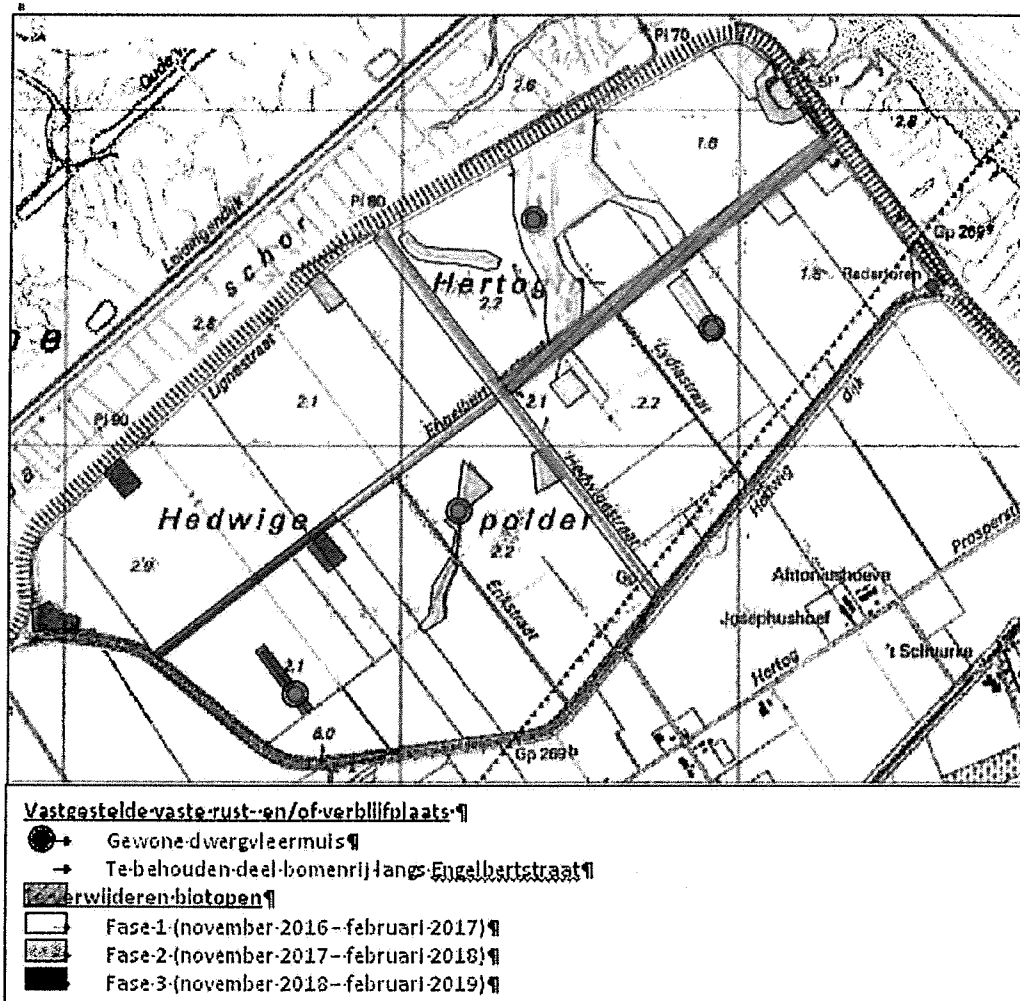
De overgang van de moeras- en ruigtezone naar de berm-sloot langs het fietspad wordt ingericht als natuurvriendelijke oever. Daarmee wordt een biotoop gecreëerd dat kan dienen als leefgebied voor kleine zoogdieren, amfibieën, rietvogels, en tevens als foerageergebied voor ransuil, kerkuil en vleermuizen.

Onderdeel van grotere beheereenheid

Het natuurgebied grenst ook aan een gedeelte van de oude zeedijk dat behouden blijft, en waar ook de 4 bomenrijen behouden blijven. Het natuurgebied vormt een beheereenheid met de oude zeedijk. De oude zeedijk zal overgaan op een extensiever beheer zodat daar verruiging kan optreden. In combinatie met het nieuwe natuurgebied en de te treffen voorzieningen vormt de oude zeedijk dan een nieuw leefgebied voor zwaar beschermde soorten.

Figuur 10 (oranje gekleurd), verwijderd. Wederom wordt hierbij rekening gehouden met de voortplantingsplaats en/of vaste rust- en verblijfplaats van de buizerd; omliggende biotopen zullen wel verwijderd worden.

Figuur 10. Fasering werkzaamheden herinrichting Hedwigepolder met op vier locaties vaste rust- en/of verblijfplaatsen van de buizerd.

Fase III

In het voorjaar 2018 zal, net als in voorafgaand jaar, worden gemonitord of soorten aanwezig zijn op de behouden voortplantingsplaats en/of vaste rust- en verblijfplaats van de soorten die tijdens de fasering van jaar 1 en 2 behouden zijn gebleven. Niet-in-gebruik-zijnde rust- en verblijfplaatsen worden verwijderd, aangezien ze dan niet meer vallen onder de bescherming van de Flora- en faunawet. Gedurende de derde fase wordt het overige resterend deel van de Hedwigepolder ontmanteld. Gedurende deze fase zal de laatste vaste rust- en/of verblijfplaats van de buizerd ongeschikt gemaakt worden door de omliggende vegetatie te verwijderen.

Nestbomen

Het zijn met name deze opgaande beplantingen die bepalend zijn voor het leefgebied van de beschermde soorten in de Hedwigepolder. Tijdens de werkzaamheden worden de vaste rust- en verblijfplaatsen van alle soorten en dus ook die van de buizerd (dat wil zeggen de daadwerkelijke nestboom), behouden. In het geval van de nestbomen zullen deze behouden blijven totdat is vastgesteld dat de functie ervan vervallen is.